

Møte for lukkede dører, Stortinget 4. august 1909, ettermiddag

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 4. august 1909 kl. 17.30.

Præsident: Liljedahl.

Dagsorden:

Fortsat behandling av den fra formiddagsmøtet utsatte sak:

Indstillinger fra den forsterkede militærkomite angaaende hærordningen (indst. S. XXXXII for 1908 med tillæg og 1909, jfr. dok.nr. 1 med tillæg for 1909).

Statsraad Lowzow: Jeg skal først paany tale litt om bataljonernes antal i regimenterne. Det later til at man vil forsøke at fastslaa den sætning, at regimenter paa 3 bataljoner skal være i den grad overlegne at der ikke bør kunne være tale om noget valg. Specielt har hr. Bratlie fremholdt de 3-bataljonsregimenters fordele, og derunder bl.a. forsøkt at reducere det som er fremkommet til fordel for 4-bataljonsregimenterne. Bl.a. har han villet bortforklare det som Georg Stang i sin tid sa. Jeg tror at jeg bør læse op Georg Stangs ord, forat dette kan rigtig bedømmes. Han skrev: "Departementet har imidlertid ikke kunnet tilegne sig kommanderende generals opfatning av nødvendigheten av, at regimenterne hos os ordnes paa 3 bataljoner. Som bekjendt er infanteriet i utlandets armeer organisert de fleste steder paa 3, men flere steder ogsaa paa 4 bataljoner. Dette sidste er saaledes bl.a. tilfældet med det russiske og det østerrigske infanteri. Det kan muligens erkjendes, at regimenter paa 3 bataljoner kan vise sig noget lettere haandterlige end 4 bataljons regimenter. Paa den anden side kan det ikke indsees, at den 4de bataljon i nogen væsentlig mon skulde bidra til at vanskeliggjøre regimentets taktiske ledelse. Det kan ved bedømmelsen av dette forhold ikke oversees, at regimentet saagodtsom overalt andetsteds er infanteriets administrative enhet, og vil selvfølgelig administrationen (forpleining, avlønning, beklødning o.s.v.) bli adskillig vidtløftigere, om denne enhet økes fra 3 til 4 bataljoner eller med ca. 1000 hoder. Anderledes stiller det sig med den taktiske ledelse, hvor regimentschefen i regelen vil disponere bataljonerne som enheter.

Naar der paaberaabes erfaringer om, at 4-bataljonsenheter i vort terræng har vist sig uhaandterlige, skal bemerkes, at disse erfaringer refererer sig væsentlig til de i flere av vore senere felttjenesteøvelser opsatte kombinerte brigader, bestaaende foruten av 4-5 infanteribataljoner ogsaa av enheter av de forskjellige specialtroppesarter. Ved saadanne kombinerte brigader vil selvfølgelig ledelsen stille sig vanskelig, idet brigadechefen efter sakens natur her ikke kan koncentrere sin opmerksomhet og sin

ledervirksomhet alene paa sit infanteri og til enhver tid følge dette paa fegtningsfeltet.

Ved at gjøre regimenterne paa 4 bataljoner istedetfor paa 3, som av kommanderende general foreslaat, erholdes - foruten den ikke uvæsentlige besparelse, der følger av, at der kræves færre regimentsstaber opsat - ogsaa en langt lettere overgang til regimentsinstitutionen fra det nu bestaaende. De 4 bataljons linjeregimenter og landvernsregimenter vil da i det store og hele liketil komme til at tilsvare vore nuværende brigader. Man vil herved undgaa i nogen væsentlig grad at gjøre brudd paa vore nu bestaaende traditionelle høiere kommandoforhold og avdelingsforband, og - hvad departementet, som ogsaa tidligere berørt, tillægger adskillig vegt - man vil undgaa den forrokkelse i de nuværende officersavancementskredser, som en overgang til 3 bataljons regimenter vilde medføre, og hvis gjennomførelse neppe vil kunne ske uten følelig at berøre officerernes personlige interesser.

Departementet kan heller ikke se bort fra, at forholdene hos os mere end andetsteds vil medføre nødvendigheten av detacheringer av enkelte bataljoner - saaledes bl.a. til vore befæstninger. Er nu regimentet organisert paa 4 bataljoner, vil en saadan avgivelse uten betænkelighet kunne finde sted, idet regimentet med sine 3 resterende bataljoner taktisk set ikke kan ansees som defekt. Anderledes vilde forholdet stille sig, dersom regimentet kun fra begyndelsen talte 3 bataljoner, og der saaledes kun var 2 tilbake efter avgivelsen, idet det ved de taktiske dispositioner vilde være yderst uheldig for regimentschefen kun at ha 2 enheter til raadighet."

Naar man nu har hørt dette, saa kan det vel ikke benegtes at Georg Stang har tat ordet for at vi her skulde organisere regimenter paa 4 bataljoner, og at han har ført i marken de samme argumenter som departementet har gjort nu, nemlig at det var at rokke mindre ved det bestaaende. Der blev talt om de regimenter som han hadde organisert, og da vil det vise sig, at alle hans regimenter - det var ialfald hans bestræbelse - skulde komme til at bestaa hvert av 3 bataljoner, som var hurtig mobiliserbare, og av en 4de bataljon, som skulde brukes enten hvor der skulde detacheres nogen, eller som kunde komme frem og slutte sig til regimentet, naar den var færdig. Hvert regiment talte altsaa en av de langsomt organiserte bataljoner.

Hr. Bratlie citerte oberst Erichsen, som sa: La os ta militærkomiteens indstilling nu sans phrase! Det skulde altsaa være til støtte for alt hvad militærkomiteen har foreslaat. Det er ganske sandt, at oberst Erichsen har sagt at vi maa nu faa en slut paa det, og han mener, at som militærkomiteens indstilling er nu, er det bedre at ta den end ingen omorganisation, og det er jeg enig med ham i. Men oberst Erichsen tillægger ogsaa, at det smaker mig ikke; han er ikke enig i alt som militærkomiteen har foreslaat. Og specielt antar jeg, at det er de ulike

brigader han tænker paa, naar han siger at det ikke smaker ham.

Det er end videre sagt, at de folk som dannet den departementale komite, paa forhaand hadde uttalt sig for 4-bataljoners regimenter. Det tror jeg ikke er tilfældet. Hakon Hansen, generalstabschefen, hadde gjort det. Jeg vet ikke om general Hoff hadde gjort det. Det er mulig; jeg husker det ikke. Han hadde skrevet nogen artikler i aviserne; kan hende at han hadde sagt det der, men jeg kan ikke erindre at han hadde tat standpunkt til det. Oberst Strugstad hadde vistnok ikke tat noget standpunkt. Og de øvrige medlemmer av den departementale komite har jeg ikke hørt noget om at de hadde tat standpunkt til dette spørsmål. Naar man her anfører autoriteter, saa maa jeg fremholde igjen at Østerrige, Rusland, Danmark, Holland og Bulgarien har 4-bataljoners regimenter, og at der staar en hel række av norske autoriteter - jeg har nævnt blandt andre general Sørensen, som maa regnes som den første av vore - som finder at 4-bataljoners regimenter er likesaa bra eller bedre end 3-bataljoners.

Hr. Bratlie anførte til hr. Høstmark, at det gjaldt at faa i det hele tat enhet med hensyn til regimenterne. Ja, det er ganske sandt. Men tar man hr. Høstmarks forslag, saa faa man der forberedt 15 regimenter istedenfor militærkomiteens 13. Man faar 13, som i det væsentlige falder sammen med dem som man faar efter militærkomiteens forslag, og man faar 2 regimenter à 2 bataljoner, som ved mobilisering kan utfyldes med en bataljon av 2det opbud.

Der er talt om at reiseutgifterne blir saa meget større med 4-bataljoners regimenter. Jeg kan ikke indse det. Den departementale komite og departementet har netop undlatt at føre dem alle sammen ind paa hver sin ekserserplads, fordi man skulde spare. Og infanteriet skal efter militærkomiteens og departementets forslag samles paa det samme antal pladser, 13.

Der er talt om at man skulde sløse med mandskaper, naar man satte 4 bataljoner ind i et regiment. Men det hører ingensteds hjemme. Føreren bør ikke mistænkes for at omgaaes letsindig med sit mandskap, fordi om han har en litt større styrke.

Det er sagt at vore regimenter maa samles paa én plads, og de maa bestaa av 3 bataljoner, hvis organisationen i det hele tat skal ha nogen værdi. Jeg tror, at hr. Krag-Torp talte sogar om at man kunde indskrænke øvelserne da, naar man hadde faat regimenterne samlet. Dette er to ting som selvfølgelig ikke har det mindste med hinanden at gjøre. For naar regimentet begynder sine øvelser i samlet regiment, saa maa mandskaperne paa forhaand ha gjennomgaat sine detaljøvelser. De har selvfølgelig nytte av øvelser i større avdelinger, de ogsaa. Men enten de manøvrerer i en enkelt bataljon eller de manøvrerer i samlet regiment, saa er for mandskaperne øvelsen akkurat den samme. Jeg vet ikke hvorledes man har tænkt sig at disse regimentsøvelser skal drives. Men jeg vil gjøre opmerksom paa, at om man har et regiment paa en plads, saa betyr

ikke det at man skal eksersere med det hele regiment der, marsjere op og ned med regimentet under regimentschefens kommando. Et regiment er en saa stor styrke at det at eksersere med det paa pladsen er bortkastet tid. For vore kavalerikorps er har vi et reglement, hvor det liketil er forbudt at eksersere med korpset. Der staar, at med korpset skal der ikke ekserseres; der skal manøvreres. Og det samme vil bli tilfældet med regimenterne. Om et regiment dannes av 3 eller 4 bataljoner, maa det utenfor sin plads for at manøvrere. Og det vil de ikke kunne gjøre, uten at det koster adskillige penger. Enten det er 3 eller 4 bataljoner, saa vil der medgaa adskillige penger til disse manøvrer i terrænget, og de vil kun komme til at finde sted i nogen enkelte dage. Og saa kommer dertil, at det enkelte regiment, som ligger paa sin plads og skal manøvrere der, det vil uhyre sjelden komme til at manøvrere under regimentschefens kommando. Skal han føre det hele regiment, da maa han opstille en markert motstander og føre sit regiment mot denne, og det er en maate at manøvrere paa som man ikke finder i almindelighet er tilstrækkelig instruktiv. Manøvren vil foregaa som regel saaledes at regimentet deles, og at to andre officerer faar de enkelte dele av regimentet, mens regimentschefen vil lede det hele som overleder og kampdommer. Derfor mener jeg, at det har ikke saa meget at si om de enkelte regiment er samlet med sin hele styrke paa samme plads. Regimentschefens personlige øvelse i at føre sit regiment vil man nærmest faa, naar der anordnes større øvelser, hvor der føres regiment mot regiment eller brigade mot brigade. Vistnok bør regimentschefen føre sit regiment ved alle anledninger hvor det lar sig gjøre; men om han faar et par av sine bataljoner paa den ene plads og et par paa den anden, vil det allikevel ikke i denne retning spille nogen avgjørende rolle. Sin hovedsagelige øvelse vil han faa hver gang der er større, kombinerte øvelser med flere vaabenarter. Og saa skulde det ikke være værd at ha regimentsstaber organisert, naar man ikke har alle regimenter samlet paa hver sin plads? Det ligger jo i forholdenes natur, at mangelen ved ikke at ha regimentsstaber det er den, at naar armeen opsættes i større forband, saa maa der chefer og staber til for at lede disse enheter, som vi nu ikke har opsat. For tiden maa der forholdes saa at der tages en bataljonschef væk fra sin bataljon, for at føre det regiment som er sammensat i mobiliseringsøieblikket, og der maa rykke op en kaptein til at føre bataljonen, og en løytnant efter ham til at føre kompaniet. Det blir en oprykning gjennom alle grader helt ned til geledet, og paa alle disse pladser faar man folk som ikke før har staat i de stillinger. Men naar man har organisert regimentsstaber, har man regimentscheferne og deres staber paa sin plads; cheferne har hat anledning til at lære sine avdelinger at kjende, har hat anledning til at føre dem saa ofte som vore forhold vil tilstede det. Jeg skulde mene at det var en overordentlig gevinst ved

organisationen. Det hører derfor ingensteds hjemme at si, at vi vinder ingenting, hvis vi ikke organiserer i 3-bataljoners regimenter.

Militærkomiteen hadde oprindelig regimentsadministration; det var meningen at regimentet skulde administrere beklædning og alt andet for det hele regiment. Paa den anden side har staat departementet og den departementale komite, som har ment at vi bør ha bataljonsadministration. Det vilde man, fordi det er bataljonschefen som nærmest kan sørge for hvorledes der blir stelt med beklædningen, og fordi bataljonen er en passende enhet for en enkelt mand, som er kvartermester eller underkvartermester, og som skal ha sin haand med i alt og passe paa det hele. Nu har militærkomiteen delvis gaat over til bataljonsadministration, idet der blir en kvartermester ved hver bataljon. Han vil da faa med beklædningen at gjøre, og det er det viktigste. Militærkomiteens regimentsadministration blir ganske vist billigere, hvad lønningerne angaar, fordi militærkomiteen ved hvert regiment kun opsætter en haandverknersersjant av hvert slags. Hver av disse staar i spidsen for verkstedet i sit fag. Den departementale komite og departementet har sat op en haandverker av hvert slags ved hver bataljon. Det blir kostbarere med hensyn til lønninger. Men saa skal man rigtignok ogsaa tænke paa at man faar noget igjen for disse folks løn. Avdelingerne har nok vernepligtige haandverkere, men deres arbeide strækker ikke til. Der utføres meget arbeide ved avdelingerne av haandverknersersjanterne. Nu maa der tildels leies folk, men jo flere haandverknersersjanter man har, desto mere vil kunne indspares paa denne konto. Man faar altsaa vederlag for haandverknersersjanternes gage i deres arbeide. Men jeg skal allikevel indrømme at bataljonerne med hensyn til haandverkere efter departementets forslag er litt for flot opsat. Jeg er senere kommet til det resultat at man, ogsaa hvis den av departementet foreslaede ordning indføres, burde ha bare en haandverknersersjant av hvert slags for hver ekserserplads. Saa fik hver bataljons kvartermester og utskrevne haandverkere faa hver sit sted i verkstedet, hvor de arbeidet med hver sin bataljons saker, under ledelse av haandverknersersjanten. Derved vilde man faa en besparelse av kr. 40 000.00, som kan fradrages departementets budget.

Saa kommer jeg igjen til brigadeinndelingen. Det er ganske eiendommelig hvorledes disse linjer paa kartet har virket paa de forskjellige. Hr. Myrvang sa, at naar vi hadde langededeling og ikke tverdeling, saa skulde vore avdelinger ha flankemarsjer langs grænsen, og det kunde være farlig. Man kunde faa fiendtlige avdelinger ind i landet, som forstyrret disse flankemarsjer. Hvis hr. Myrvang vil se paa kartet, hvor mandskaperne og avdelingerne maa gaa, vil han finde at de maa følge akkurat samme kommunikationer og samles paa akkurat samme punkter, enten vi har langededeling eller tverdeling. Han talte om at Østerdølerne skulde komme ned til Smaalene

og ikke faa kjæmpe for sit eget hjemsted. Ja, der kommer vi tilbake til det samme, som vistnok oprindeligg har foresvævet dem som har talt om tverdeling, og det var at vor armé skulde opmarsjere i to fløier, en brigade nordpaa og en sydpaa, for at forsvare hver sin del av landet. Men det er en gammel militær sætning som siger, at den som vil dække alt, dækker ingenting. Man skal ikke splitte sine tropper, man skal samle sin armé, og da maa den samles paa et centralt punkt, enten distrikterne er inddelt saa eller saa. Det vilde være en feil, hvis denne inndeling skulde lede til noget saadant som foresvæver hr. Myrvang, at stille Østerdølerne i Østerdalen og Smaaleningerne i Smaalenene. Saa tror man at man ved denne inndeling i de store østlandsbrigader og de smaa vestlandsbrigader har hat øinene vendt mot øst, og har vundet noget naar man skal gjøre motstand mot den fiende som man tænker sig er den farligste. Det skulde ha fremgaat av diskussionen tidligere her, at man ikke har vundet det mindste, men snarere vil ha tapt, ved den inndeling som militærkomiteen foreslaar. Jeg maa igjen gaa tilbake til dette. Her har militærkomiteen et regiment paa Gimlemoen helt nede ved Kristiansand, og saa har den et regiment paa Maldesletten paa Jæderen og en bataljon i Etne. Østenfor Kristiansand findes der ikke efter militærkomiteens forslag noget andet end de 19 bataljoner som ligger paa Østlandet (18 i de 2 brigader og Jægerkorpset), uagtet de har tat Telemarken med. Naar de rykker ut, disse 2 brigader med sine specialvaaben, saa er specialvaabnene for de øvrige brigader tilbake, og saa faar man vente til disse brigaders avdelinger kommer efter. Hvis man tar for sig departementets forslag, saa vil man nordenfor Gimlemoen - og antagelig behøver man ikke gaa lenger syd end til Heistadmoen - ha 16 bataljoner i de 2 brigader, 2 bataljoner Jægerkorps og 2 bataljoner av Telemarken; det er altsaa 20 bataljoner, 1 mere end militærkomiteen har. Og dertil kommer, at naar man har organisert brigaderne saaledes, saa skal man ikke vente længe, før man har tropper av Kristiansandske brigade fremme i saa stort antal at de kan formere sin brigade. Til en begyndelse kan man altsaa, hvis man vil, sende de 2 brigader østenfjelds frem mot grænsen, og saa har man jægerkorpsene og de 2 bataljoner av Telemarken, det er 4 bataljoner, som allerede danner en styrke av samme størrelse som en av vore nuværende brigader, eller som et helt regiment av den størrelse departementet har foreslaat. Hertil kan da specialvaabnene slutte sig. Derefter kommer fra Malde et regiment paa 4 bataljoner, som kan rykke frem den raskeste vei over Bergen og med Bergensbanen, hvad vi forhaabentlig vil ha anledning til, hvis fienden er Sverige. Da vil de komme temmelig fort, og vi faar saa Kristiansands brigade opsat, med undtagelse av de 2 bataljoner som ligger paa Gimlemoen, og som kommer senere. Efter militærkomiteens brigadeinndeling vil man selvfølgelig ogsaa kunne faa disse tropper fra Malde og Etne over med Bergensbanen, og de kommer altsaa nok saa snart frem; men militærkomiteen

har staaende paa Gimlemoen et helt regiment paa 3 bataljoner. Det vil bli 1 bataljon mere av Kristiansandske brigade, som kommer snarere frem (end der vil være) efter departementets forslag. Endnu gunstigere vil forholdet være efter hr. Høstmarks forslag. Han vil ha 18 bataljoner av de 2 østlandske brigader, og han vil desuten ha 3 bataljoner som ligger paa Heistadmoen og straks kan komme til. Det er 21 bataljoner mot militærkomiteens 19. Desuten vil han snart faa de 3 bataljoner som kan føres frem med Bergensbanen, da har han 6 bataljoner fremme, som med sine specialvaaben danner en brigade som straks kan rykke frem, og som siden forsterkes med de øvrige avdelinger fra Kristiansand. Efter hr. Høstmarks forslag og efter departementets forslag vil der altsaa kunne komme flere bataljoner hurtig frem mot grænsen end efter militærkomiteens forslag. Med andre ord: Den forsvarsstyrke der med kort varsel kan oppstilles i det østenfjeldske, vil baade efter hr. Høstmarks forslag og departementets forslag være sterkere, end den vil være efter militærkomiteens forslag. Det viser sig da, at det kun er en skematisk inndeling paa kartet, dette, som ved første øiekast kan se saa bestikkende ut, men som i realiteten ikke er det mindste overlegen over hr. Høstmarks forslag og departementets forslag, naar det gjælder at møte en motstander fra øst.

Med hensyn til de ulike brigader vil jeg si, at det er altid en uheldig ting for en overkommando at skulle operere med avdelinger som er altfor ulike. Det er en militær fordel at ha like store brigader, og naar saa dertil kommer den indflydelse det kan ha paa befolkningens stemning i de landsdele som tildeles de mindste brigader, saa mener jeg, at der er saa sterke argumenter som taler for at holde brigaderne like, at man ikke bør opgi dette.

Hr. Høstmarks forslag oppstiller en bataljon mere end militærkomiteens - hr. Svendsbøe gjør ikke det, han greier sig med det antal bataljoner vi har, men holder allikevel brigaderne saavidt like som det da gaar an. Hr. Høstmarks forslag vil koste en 50 000 kroner mere. Hvis man saa vil, kan man til en begyndelse alene opsætte 1 bataljon mere, mens det kunde utstaa med opsættelsen av flere regimentsstaber, indtil den 3die bataljon i disse regimenter kan opsættes. Man fik da nøie sig med at ha det, som vi har hat det hittil, saaledes at de ældste bataljonschefer fik ta kommandoen over disse ufuldstændige regimenter. Gjennemførelsen av dette forslag vilde koste som ordinær merutgift i rundt tal kr. 50 000.00 om aaret; men jeg mener at man hadde det igjen derved at man slap at ta noget fra de 2 vestlandske brigader. Og som tidligere anført, vil der være en mulighet for at kunne balancere denne merutgift ved en innskrænkning av underofficersskolerne, som jeg antar allikevel vil være nødvendig, bl.a. fordi man risikerer at de faar for liten søkning.

Hr. Konow talte om vore befæstninger. Det er jo et spørsmåal som ikke netop hører hjemme her, og som jeg ikke

skal komme noget sterkere ind paa; men jeg vil dog ganske kort nævne hvad departementet har tænkt sig. Jeg skal først nævne litt om hvorledes saken staar med hensyn til flaaestationen, som hr. Eidem kom ind paa. Det er jo saa at vi maa ha befæstninger som dækker vor flaae, og som støtter den i kampen. Der har været utarbeidet forslag om dette. Der har i tidens løp været 10 kommissioner, som hr. Eidem sa, og der har senest været nedsat en kommission som har levert et godt arbeide, det er sandt. Dens forslag har passert en hel del autoriteter, og det har endnu ikke gaat sin gang gjennom alle instanser fuldt til ende. Der er kommet frem en række av meninger, næsten likesaa mange som de personer der har behandlet saken. Den oprindelige komite har delt sig i fraktioner, generalstabskommissionen har delt sig i fraktioner, generalstaben har ogsaa særskilte forslag, kommanderende general har sit, og ingeniørerne har ogsaa forskjellige forslag. Saken er aldeles ikke endnu arbeidet saa langt frem at man kan gaa til en løsning. Jeg skal imidlertid nævne hvorledes saken har stillet sig for mig. Der har været foreslaat befæstninger ved Horten; men Horten kan ikke være utgangspunktet for vor flaae. Det er nu alle enige om, at Tønsberg-distriktet, dette store skjærgaardsdistrikt, skal være det store operationsfelt hvorfra vor flaae skal operere. Derfor maa man ha befæstninger hernede ogsaa. Der er blandt de tidligere nævnte sagkyndige flere som forlanger befæstede mellempunkter mellem Horten og Tønsberg-distriktet, forat vore skibe kan gaa nogenlunde sikkert opover og nedover Kristianiafjorden. Disse projekters kostende kommer tildels op i en sum av 6 à 8 millioner kroner. Enkelte forsøker at indskrænke utgifterne ved at gjøre disse befæstninger svakere. Og der er enkelte som mener, at vi skal greie os med et par millioner ved at lægge et batteri paa Bastø og muligens et paa den anden side av fjorden, paa Jeløen. Men det maa bemerkes, at hvis man indskrænker sig til blot at anlægge disse to batterier, saa dækker man ikke absolut Horten. Panserskibe med svære kanoner vil kunne gaa saa nær at de kan beskytte Horten og havnen og verftet, og de vil da kunne skyte bygningerne i brand.

Nu har det ogsaa været nedsat en saakaldt "østenfjeldsk" komite, som har behandlet Glommenlinjen. Tidligere har man tænkt sig at forsvarslinjen skulde gaa langs Glommen til Sarpsborg og derfra op til Moss. Denne komite har foreslaat at linjen skal trækkes langs Glommens hovedløp like ned til Fredrikstad, og slutte med et batteri nede paa Kjøgø syd for Kragerøen. Derved kommer man ned i Hvalerdistriktet. Hvalerdistriktet er for os en overordentlig vigtig del av kysten, for hvis der skal ske landgang syd for Glommen, saa blir det i trakterne dernede. Saalænge vi kan holde det, om det bare er med en torpedobaatsavdeling, saa vil ikke en landgang kunne foregaa, og faar man støtte fra et fort, saa vil der være meget vundet for forsvaret av Hvalerdistriktet. Det er en idé som har været oppe før, som jeg har fæstet mig ved, og

det er, at istedenfor at legge befæstninger til støtte for sjøforsvaret helt oppe ved Horten - befæstninger som ikke absolut vilde dække Horten, og som ikke kunde hindre at vor flaate blev jaget helt op til Horten og holdt indenfor befæstningslinjen der - skal man forsøke at trække denne befæstningslinje over Tønsberg-distriktet og de øer som ligger ute i fjorden her og helt over til Fredrikstad-avsnittet. Derved vilde man faa en befæstet linje tversover fjorden, en linje som ligger saa langt syd, at ingen kan beskytte Horten eller komme op Kristianiafjorden uten at bryte igjennem. En saadan forsvarslinje vilde gi vor flaate den store fordel at den, støttet av forterne, vilde kunne gaa over fra den ene side av Kristianiafjorden til den anden, og at den vilde kunne operere baade i Hvalerdistriktet og i Tønsbergdistriktet, eftersom situationen gjorde det ønskelig. Den vilde fra det brede utløp av Kristianiafjorden ha en udmerket utfaldsport mot Skagerak. Og den vilde i befæstningerne ha en udmerket støtte i den kamp som muligens kunde bli ført for at hindre en fiendtlig flaate fra at trønge ind i Kristianiafjorden. Men dette projekt er jo paa ingen maate bearbeidet. Hvor kostbart det vilde bli, det vet man ikke; og derfor maa der videre arbeides med saken, for at faa en oversigt færdig saa snart det lar sig gjøre. Der skal, hvis jeg faar noget med det at gjøre, bli sat kraft paa dette arbeide, og vi skal se at komme til et resultat her. Jeg maa imidlertid bemerke, at dette er den største og kostbareste del av vore befæstningsanlæg, den del som fordrer den grundigste bearbeidelse og overveielse.

Men saa er der andre ting som vi kan gjøre snarere. Ved Glommen har vi faat bevilgning til befæstningsanlæg fremme ved Sarpsborgavsnittet; men nord for det kommer Fossumavsnittet, som er av overordentlig betydning. Jeg er fuldstændig enig i hvad hr. Konow nævnte idag, at enten en fiende kommer østfra over grænsen, eller han gaar iland hernede i den sydlige del, i Smaalenene, vil han kunne turnere disse avdelinger ved Sarpsborg og gaa frem noksaa rask mot Kristiania, hvis han kan trønge frem over Glommen ved Fossum. Glommen er ved Fossumavsnittet som hindring meget daarlig; den er smal og ikke saa let at forsvare. Fienden har bedre veier paa sin side, end vi vil ha paa denne side, og der trænges befæstninger, selv om det alene gjaldt et rent defensivt forsvar. Der foreligger et forslag fra Georg Stang, som omfatter et offensivt brohoved, d.v.s. en fremskutt række av forter som gaar i en bue fremover og dækker broerne, som kommer langt bak forterne. Dette forslag svarer absolut til krigskunstens regler om hvorledes et saadant brohoved skal være. Det centrale punkt i fortlinjen vilde bli et fort ved Høgtorp, hvorfra man beskytter hovedveien sydover, jernbanen o.s.v. Man kan ta under ild terrænget nordover, og man behersker fuldstændig veien fremover mot Ørje, bl.a. hvor den gaar over fjeldet til Ørje. For et par aar siden nedsattes den tidligere omtalte saakaldte østenfjeldske kommission, som skulde utarbeide forslag til disse befæstningsanlæg. Den

er ikke færdig, jeg har purret paa den stadig væk, og før proposition om bygning av et fort hervede blev sendt frem til stortinget, forlangte jeg en foreløbig uttalelse. Av denne fremgaar det at kommissionen har delt sig i 3 fraktioner. Den ene holder paa nogen forter lagt like ind til Glommen; de vil væsentlig ha en defensiv karakter, og det vil, hvis dette forslag følges, være meget vanskelig for os at gaa over til at opta kamp paa østsiden og hævde besiddelsen av strøket østenfor Glommen. Saa er der en minoritet som vil ta et mellemstandpunkt, og vil ha forterne noget fremskutt, men ikke saa langt som Stang. Og endelig er der en minoritet - begge minoriteter bestaar bare av én mand forresten - som slutter sig fuldstændig til Stangs forslag. Og jeg er ikke et øieblik i tvil om, at den minoritet som slutter sig til Stang, har ret. Stangs forslag er absolut det bedste. Nu vil det jo koste en hel del at faa denne fortrække. Efterat vi har opgit grænsetrakterne, den nøitrale sone, vil befæstningerne falde os dyrere. Jeg har ikke den tro at det vilde nytte nu at fremsætte forslag om bevilgning av nye større summer til en paabegyndelse av befæstninger nu straks. Men der var avsat endel summer, og der kunde erholdes enkelte summer ved salg av fæstningsgrund, og det gjorde at jeg mente, at man uten ophold kunde gaa til anlæg av det fort - ved Høgtorp - som er foreslaat i propositionen. Det som har været avsat, har tildels været avsat til befæstninger ved Narvik. Der er avsat til Narvik 330 000 kr. Der er igjen paa bevilgning til befæstning av Glommen fra tidligere omtrent 90 000 kr., og der er, efter at Cicignon i Fredrikstad er solgt og pengene brukt til nyt arrangement for minevæsenet der, igjen endel tusen kroner. Nu har jeg ment, at befæstningssaken ved Narvik heller ikke er fuldt moden endnu, og jeg mener at de penger som nu er avsat, vilde bedst kunne brukes til et fort ved Glommen. For den sum 450 000 kr., som staar til raadighet, kunde vi faa et hovedfort i Fossumavsnittet. Det maatte senere følges av anlæg av flere forter. Men det som er foreslaat nu, vilde være det viktigste fort, og det vilde, selv om det blev staaende isolert en tid, være en udmerket støtte for forsvaret. Det vilde være en sterk flankestøtte for vor hær, om den skulde gjøre front mot syd eller mot nord, og et hovedpunkt i fronten, om denne var mot øst. Det vilde hindre en overrumpling utført med større kolonner - mindre avdelinger kan jo altid komme forbi. Det vilde i det hele støtte forsvaret i høi grad mot hvilket som helst angrep der rettedes mot Fossumavsnittet.

Jeg skal dernæst nævne litt om hvorledes forholdene er ved Narvik. For det første skal jeg nævne, at det som gir Narvik sin militære betydning er, at her kommer en jernbane ind fra Sverige, som kommer ut til en by med en god havn med kaier. Der er et mekanisk verksted deroppe, og der er en hel del hjælpemidler for en flaaete. En armé kan komme frem til Narvik fra landsiden. Den kan her lave en basis for videre operationer. Denne basis vilde staa i

jernbaneforbindelse med fiendens eget land, hvorfra man kan faa frem tropper og faa frem materiel. Hvis der saa fra havet trængte ind en fiendtlig flaate, saa vilde denne flaate da ikke være saadan stillet, som den vilde være hvis Narvik ikke var besat av deres egne folk. Var flaaten alene, vilde den ha den lange vei tilbake til Sverige for at faa kul og alle andre fornødenheter. Men hvis den kan gaa ind her og forene sig med tropper som kommer ind fra land, kan de anordne den bedste basis man kan tænke sig; og derfra kan ekspeditioner gaa nordover og sydover langs sjøveien for at sette sig i besiddelse av hele trakten deroppe. Selvfølgelig vil vore tropper ogsaa møte frem her; men man kan jo tænke sig, at fienden vil komme med en saa overlegen styrke at vor mobile styrke vil bli slaat tilbake. Mot et samtidig angrep fra landsiden og fra sjøsiden vil forsvaret bli meget vanskelig, naar det ikke støttes av befæstninger. Spørsmålet blir da av hvilken art saadanne befæstninger skal være, og hvor de skal ligge. Der blev nedsat en kommission for at behandle dette spørsmål. Den kom til det resultat at vi skulde befæste Ramsund som støttepunkt for en flaateavdeling. Hovedleden nordover gaar gjennem Tjeldsund. Ramsund er et litet trangt sund, som tildels er saa grundt at selv de mindste dampskibe maa gaa med den største forsigtighet her og tildels vente paa høivande. Det blev da foreslaaet at heroppe skulde vi lægge en liten flaateavdeling, nogen kanonbaater, 1 à 2 undervandsbaater og endel torpedobaater; og saa skulde vi med miner og skyts lukke dette sund. Med panserskibe kunde man da ikke gaa ind i sundet paa grund av minefeltet, og smaaskibe skulde holdes unda ved skyts der bestrøk disse minefelter. Paa denne maate skulde man faa en rede for torpedobaater, som skulde true en fiende som vilde gaa ind mot Narvik, saa han ikke skulde vove det. Og vor flaateavdeling skulde kunne gaa ut til forskjellige sider for at beskytte kysterne. Men denne rede vilde, i den form som den var foreslaaet av komiteens majoritet, koste en hel del. General Olsson, som var med i kommissionen, uttalte, at det nytter ikke med det smaa skyts som majoriteten har sat op der. Det kunde ikke sikre Ofotenfjorden. Man maatte ha anlæg der med svære kanoner, hvorved omkostningerne vilde vokse med et par millioner kroner. Desuten vilde flaateavdelingen koste 7 millioner. Det maa regnes med i prisen for dette anlæg. Men, siger majoriteten, det bør komme foran andre anlæg nordpaa, fordi det skal beskytte større strækninger. Hertil siger general Olsson, at vi maa ikke alene holde en flaate væk, vi maa sørge for at fienden ikke fra land gaar ind langs jernbanelinjen, tar Narvik og utbrer sig videre. Vi maa avskjære jernbanen østenfor Narvik. Det vil han gjøre ved hjelp av nogen kanoner. Jernbanen gaar langs Rombakfjorden og ind i Sverige straks indenfor. Der er paa den anden side av fjorden, ved Tyttebærvik, nogen fjeldknauser hvor man kunde sette et par 12 cm. kanoner, som vilde beherske jernbanen i en længde av 7-8 km. Og, siges der, de vilde ligge noksaa sikkert, for fjeldene

østenfor er saa utilgjengelige at ingen kan komme frem der. Disse fjeld er meget høiere end de foreslaaede panserkupler, og der er paa nordsiden ogsaa nogen fjeld som ligger betydelig høiere. Paa disse sidste skulde der ligge nogen blokhuser. Man skulde greie sig med det, for de ligger bak en dyp dal, og den er noksaa ufremkommelig. Paa denne maate skulde man avskjære jernbanen, og nogen anden vei frem til Narvik findes der ikke. Men da vi var deroppe forrige sommer, saa vi at disse batterier vilde ligge saaledes, at naar en fiende arbeidet sig frem over fjeldene, kunde han staa paa noksaa kort hold og skyte like ned i hodet paa forsvarerne. Kanonerne skulde vistnok være beskyttet av panserkupler, men saadanne kan ødelægges noksaa snart, naar de kan beskyttes paa denne vis. En veiviser vi hadde med deroppe - vi hadde ikke tid til at rekognoscere disse fjeld selv - han sa: Jeg skal paata mig at kjøre med slæde fra jernbanen og like frem her en sommerdag.

Præsidenten: Præsidenten skal forhøre hvorvidt hr. statsraaden vil fortsætte med nogen indgaaende realitetsdebat om befæstningerne; det hører neppe hit.

Statsraad Lowzow: Jeg skal være færdig paa nogen minutter. Efter dette fandt vi at dette anlæg vilde bli for svakt. Det var anslaat til at koste kr. 330 000.

Syd for Rombaksfjorden og like ved jernbanen ligger et fjeld, Rombakstøtta, som er 1200 m. høit, og som de sidste 600 m. gaar op som en sukkertop. Paa toppen kan man lægge et fort som vil være aldeles uindtagelig. Og fra det fort beskytter man jernbanen østover, saa langt kanonerne gaar, og man beskytter selve Narvik. Hvis man anlægger et fort her, vil man ha et punkt som kan holdes saalænge man har ammunition og mat, og som kan beherske Narvik. Selv om en fiendtlig flaaete kunde gaa ind til byen, vil den ikke ha nogen nytte av det; ti den har ikke noget at gjøre ved kaier hvor der kan falde fiendtlige projektiler hvad øieblik det skal være. Ved et fort paa Rombakstøtta vilde man avskjære den kommunikationslinje som fører fra Sverige med jernbane ind i Norge over Narvik og videre ut over sjøen. Og det er denne linje som vilde ha en saa overordentlig stor værdi for en angriper. Dette fort vil rigtignok koste betydelig mere end et anlæg ved Tyttebærvik; for deroppe paa toppen av Rombakstøtta vil livsforholdene være saadanne at man maa ha tunnel ned gjennem fjeldet til andre lokaler længere nede, hvor besætningen normalt kunde være, og hvor man kunde ha utkiksposter i tilfælde av taake om toppen. Fortet vilde koste kr. 800 000; men for den sum hadde man opnaadd i realiteten det som det først og fremst gjælder at opnaa. Flaatestationen faar komme siden. Jeg skal ikke gaa nærmere ind paa saken, men blot bemerke at man bør benytte Tjeldsund, hvor de største skibe kan gaa, saa man slipper at utdype Ramsund. Det som jeg tror man i den nærmeste fremtid kan tænke paa at faa, og som vil være effektivt

nok, det er fortet paa Rombakstøtta. Men forinden dette kan paabegyndes, maa der foregaa en nærmere undersøkelse og bearbeidelse, og en saadan vil ta tid. Derfor mener jeg, at de kr. 330000 som var avsat for Narvik, bør først brukes til et fort ved Høgtorp hvor den hele plan er færdig. Saa faar man bevilge til et fort ved Narvik, naar forholdene her er blit grundig undersøkt.

Præsidenten: Før der gaaes videre, vil præsidenten henstille at det sidst paa bane bragte spørsmål angaaende befæstningerne ikke blir debattert i realiteten. Der foreligger jo intet forslag derom. Saken hviler i militærkomiteen, og saavidt præsidenten bekjent vil militærkomiteen senere komme med indstilling i saken. En utredning paa dette punkt vil derfor ikke lede til noget.

Med det samme vil præsidenten efter samraad med flere repræsentanter foreslaa, at de nu indtegnede talere faar til sin raadighet 10 minutter, og at de som herefter indtegnes, faar 5 minutter.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Ivar Aavatsmark: Den ærede statsraad begyndte med en længere oplæsning av den proposition Georg Stang hadde fremlagt i sin tid, for at vise at Stang hadde holdt paa 4 bataljons regimenter fremfor 3-bataljons regimenter. Jeg mener, at de uttalelser som idag faldt fra den ærede repræsentant fra Hedemarken, hr. Konow, er talende i denne sak. Er der nogen mand som stod Stang nær i de tider, saa var det hr. Konow, og man bør derfor merke sig vel hvad han anførte som grund for at Stang den gang holdt paa 4-bataljons regimenter, nemlig de daværende politiske forhold. Stangs standpunkt dengang kan derfor ikke nu danne nogen veiledning for denne forsamling ved avgjørelse av spørsmålet om 4-bataljons eller 3-bataljons regimenter. Jeg vil derfor slaa fast, at Stangs opfatning av dette spørsmål dengang, paa nærværende tidspunkt ikke kan tages til indtægt hverken for 3- eller 4-bataljons regimentet. Saa blev det sagt av den ærede statsraad at 4-bataljonsregimentet hadde sine fordele, fordi man da kan detachere en av regimentets bataljoner til besætningstropper paa fæstningerne. Men da faar man jo netop 3-bataljons regimentet som mobil avdeling. Det vilde forøvrig være en daarlig økonomi at benytte linjeavdelinger som besætningstropper paa fæstningerne. I de senere aar har der ved mobiliseringsoppgjøret altid været gaat ut fra at landstormen, og tildels landvernet, 2det opbud, skal være besætningstropper, og naar militærkomiteen har foreslaat 8 aar i landvernet istedenfor, som i den første kongelige proposition foreslaat, 6, saa er det netop av hensyn til at av dette opbud skal alle besætningstropper bestrides, og linjetropperne skal helt og holdent være mobile avdelinger. Jeg finder ogsaa at burde gjøre opmerksom

paa, at den ærede chef for forsvarsdepartementet ifjor fremsatte en kongelig proposition hvor han foreslog 3-bataljons regimente, og i den blaa bok - den nye kongelige proposition - som foreligger for os iaar, uttaler den ærede chef for forsvarsdepartementet, at han principaliter holder paa sin proposition fra ifjor og kun subsidiært paa den han fremsætter iaar. Med andre ord, hr. statsraaden maa principalt holde paa 3-bataljons regimentet og kun subsidiært paa 4-bataljonsregimentet. Tiden er knap, og jeg skal ikke gaa videre ind paa denne sak, for jeg anser dette spørmaal for utdebattert. Jeg vil kun gjøre opmerksom paa, at naar statsraaden omtalte armeens opmarsj, er jeg av den formening at tverdelingen tilsteder en sammendragning i 2 fløier, hvis dertil findes tid, og en saadan sammendragning vil under visse omstændigheter være rigtig, strategisk, militært set, for derigjennem vil en koncentration mot hovedangrepspunktet kunne ske med større lethet og i løpet av kortere tid. Men sammendrarr man den hele armé inden ett omraade, vil det, hvis støtet kommer paa et andet sted, med vore jernbaners ringe transportevne ta lang tid at faa dirigert hele armeen frem mot angrepspunktet. Opmarsjerer man derimot delt, kan man paaregne at kunne møte op med den ene fløi ved angrepspunktet, og den anden kan da flyttes over i løpet av saa forholdsvis kort tid, at man kan ha haab om at kunne staa samlet inden det fiendtlige hovedstøt føres frem. Dette er derfor efter min mening en fordel i militær henseende.

Saa skal jeg faa lov til at berigtige en ting som den ærede statsraad og hr. Høstmark flere gange har berørt, og som efter min mening røber et feilsyn. Begge de nævnte herrer har sagt, at specialvaabnene for vestlandsbrigaderne maa staa her paa Østlandet og vente indtil vestlandsbrigaderne kommer frem. Nei, jeg mener, det maa de ikke gjøre. Situationen vil visselig være saaledes at specialvaabnene her paa Østlandet maa sættes ind med det samme, uanset om vestlandsbrigaderne er kommet frem eller ikke. Og naar vestlandsbrigaderne kommer frem, er det uvisst hvilke batterier og eskadroner de faar. Det vil avhænge av de opgaver disse brigader faar at løse. Jeg vil faa lov til at citere hvad jeg skrev i min dissens ifjor i indst. S. XXXXII om kavaleriet. Jeg skrev: "Flertallet paapeker, at kavaleriet ved mobilisering i de fleste tilfælde maa bringes til anvendelse mot fienden, forinden vestlandsbrigadernes infanteriregimenter naar frem til de truede punkter. Heri er jeg ganske enig. Vort kavaleri tilhører armeens hurtigst mobiliserbare avdelinger, mens vestlandsbrigadernes infanteri tilhører armeens langsamst mobiliserbare avdelinger. Hensees dernæst til de opgaver, der vil tilfalde kavaleriet netop i krigens første periode - og for hvilke der er redegjort i begyndelsen av nærværende indstilling - tør det ansees som helt utelukket, at nogen del av vort faatallige kavaleri ved mobilisering vil bli tilbakeholdt alene for at kunne indsættes i forband med vestlandsbrigadernes

infanteri. Alt vort kavaleri vil, forinden disse brigader indtræffer, være disponert paa vore forskjellige operationsfronter. Det sandsynlige forhold hos os vil nemlig være, at armeens feltopsætning av økonomiske og kanske ogsaa av politiske grunde utsættes længst mulig. Vi maa derfor i alle vore forsvarsforanstaltninger gaa ut fra, at de egentlige krigsoperationer vil ta sin begyndelse, mens mobilisering og sammendragning endnu paagaar. Men isaafald er det litet sandsynlig, at vestlandsbrigaderne, naar de indtræffer, vil bli disponert netop paa de fronter, hvor de for dem i krigsopsætningsplanerne paa papiret opførte eskadroner og batterier er disponert."

Hvad jeg her har anført om kavaleriet, gjelder i noget nær samme grad artilleriet. Det skyldes derfor et feilsyn, naar man debatterer ut fra den tanke at disse specialvaaben skulde bli staaende her paa Østlandet og vente paa de vestlandske brigader. Nei, kavaleriet maa hurtigst mulig frem. Vi maa huske paa at Sverige har et meget talrigt kavaleri i forhold til os. Desuten har man der en kavalerifordeling som vil bli anvendt som strategisk kavaleri, og som er det første som de vil kaste ind over vor grænse. Vore 12 eskadroner paa Østlandet er derfor det minimum vi kan møte dem med. Jeg kan forstaa de ærede herrers ræsonnement om at specialvaabnene maatte vente paa de vestlandske brigader, naar jeg ser spørsmålet i forbindelse med deres opfatning av distriktsinddelingen; men det skyldes efter min mening et feilsyn paa landets militær-politiske stilling. Jeg skal forøvrig ikke gaa nærmere ind paa dette spørsmaal, idet jeg anser det for utdebattert, og dette saa meget mere som jeg jo tidligere har hat anledning til at uttale mig utførlig om dette.

Men i anledning av det spørsmaal som sidst blev bragt paa bane av statsraad Konow og av statsraad Lowzow i hans lange foredrag om befæstningerne, finder jeg at maatte redegjøre for hvorledes denne sak staar. Hr. Konow rettet en henvendelse til militærkomiteen om at den maatte sørge for at der blev gjort noget med disse befæstninger iaar. Ja, det er ogsaa komiteens inderlige ønske at saa maa ske, og hvad mig personlig angaar, saa har jeg i de to aar jeg tidligere har været medlem av denne forsamling, gjentagne gange henledet administrationens opmerksomhet paa det uforsvarlige i at skytset fra grænsefæstningerne fremdeles tildels ligger ubenyttet. Men naar der ikke er gjort noget ved det, saa er det ikke militærkomiteens skyld, og derfor finder jeg i ganske korte træk at burde redegjøre for dennes saks nuværende stilling. Det blev, som bekjendt, av stortinget besluttet den 26de april 1907, at man skulde avsætte et beløp stort kr. 1 076 000,00, til anbringelse av det fra den nøytrale sone ledigblevne skyts. Av dette er nu disponert i Trøndelagen og Sarpsborgavsnittet tilsammen kr. 649 000,00, og saa er der avsat til anlæg av befæstninger i Ofottrakten kr. 330 000,00. Det beløp som nu staar igjen udisponert, er

saaledes kr. 97 000,00. Men nu foreslaaes i en iaar forelagt kgl. prp. at de kr. 330 000,00 som er avsat til Ofottrakten, skal berøves dette avsnit og disponeres her sydpaa, og saa føies hertil end videre et beløp paa kr. 30 000,00, som er indkommet ved salg av Cicignon ved Fredrikstad. Dette blir tilsammen kr. 457 000,00, som man mener skal være disponible iaar til foranstaltninger paa Glommenfronten. Men her er at merke, at deri indgaar kr. 330 000,00 som er tat fra Narvik. Jeg var i 1906/07 ordfører i befæstningssaken - det var en enstemmig indstilling, - der bl.a. gik ut paa at der skulde avsættes til Ofottrakten kr. 330 000,00. Denne indstilling blev av denne forsamling enstemmig vedtat. Naar nu derfor en kongelig proposition iaar kommer og foreslaar dette beløp overført, saa tror jeg at kunne uttale at militærkomiteen er enig om, at dette beløp som av komiteen er enstemmig indstillet og av denne forsamling enstemmig besluttet anvendt i Ofottrakten, ikke kan av os bli foreslaat overført til Østlandet. - Er den fastsatte tid ute? Faar jeg lov til at fortsatte? Jeg skal være ganske kort.

Præsidenten: Et par minutter.

Ivar Aavatsmark: I den kongelige proposition, som er datert den 27de februar, er der henvist til en konfidentiel redegjørelse for de forskjellige befæstningsspørsmål som er under drøftelse. Denne redegjørelse er imidlertid først nylig kommet militærkomiteen ihænde. Mens propositionen, som nævnt, er datert den 27de februar, er redegjørelsen først fremsendt den 8de juli. Denne redegjørelse er meget omfangsrik. Den indeholder ikke mindre end 294 maskinskrevne sider fra departementet og er ledsaget av en flerhet, for den største del meget indgaaende, betænkninger fra de forskjellige vaabenchefer. Forat man skal faa et litet indtryk av hvor omfangsrik denne redegjørelse er, skal jeg faa lov til at gi en oversigt over dens indhold. Den indeholder:

1. Modernisering av befæstningerne ved Vardø	kr.	900 000,00
2. Befæstninger ved Ofotbanens sikring ..	-	890 000,00
3. Forsterkning av befæstningerne i Stjørdalsdefileet	-	200 000,00
4. Forbedringer ved vore kystbefæstninger	-	280 000,00
5. Forsterkning av Bergensavsnittets forsvar	-	2 000 000,00
6. Forsterkning av Kristianiafjordens sjøfront mot syd:		
a) Tønsbergavsnittet (marinens krigsstation)	kr.	3 900 000,00
b) Rauø kystbefæstninger	-	1 800 000,00
c) Kjøkø do.	-	1 600 000,00
d) Befæstning av for-		

Møte for lukkede dører, Stortinget 4. august 1909, ettermiddag

skjellige punkter inde ved Kristia- niafjorden	-	900 000,00	
	Tilsammen	-	8 200 000,00
7. Forsterkning av Glommenlinjen	-		4 000 000,00
8. Anskaffelse av Brisants ammunition til befæstningerne	-		1 500 000,00
		Sum kr.	17 970 000,00

Eller avrundet 18 millioner kroner. Men hertil maa senere yderligere komme til befæstninger i Ofottrakten ved Tjeldsund 3 millioner kroner, og til befæstninger ved Raumabanens endepunkt ca. 2 millioner kroner. Alt ialt omhandler altsaa redegjørelsen befæstningsanlæg for 23 millioner kroner - med andre ord en saavidt fuldstendig befæstningsplan for det hele land, som det paa det nuværende tidspunkt lar sig gjøre at opsætte. Men det siger sig selv, at naar departementet har maattet benytte 4 maaneder efter at propositionen er avgitt, for at gi sin utredning, saa er det rimelig at militærkomiteen, for at kunne gjennemgaa dette store og vidtløftige stof og denne meget vanskelige materie, ogsaa behøver en noksaa lang tid. - Ja, den fastsatte tid er vel utløpet? Kan jeg imidlertid ikke faa fortsætte endnu et par minutter?

Præsidenten: Jeg tror det er rettest nøiagtig at overholde reglementet.

Ivar Aavatsmark: Men da maa jeg faa lov til at fortsætte senere. Det som jeg yderligere har at anføre, vilde blot ta et par minutter.

Egede-Nissen: Jeg synes at vi i denne aftentime faar se, hvor rustningsgal forsvarsministeren er. 23 millioner kroner har man budt os som utgift til nye fæstninger, derav 4 millioner til Tønsbergavsnittet, 4 millioner til Hvalerdistriktet, 4 millioner til Glommenavsnittet. Men der hvor stortinget mot kun socialisternes stemmer vilde opføre et beløp, trænerer man saken, for at faa flyttet de penger som skulde anvendes i Narvik, ned til befæstningerne i Glommenavsnittet. Jeg skjønner ikke, at ikke denne forsamling vaagner av denne rus, denne fæstningsrus og rustningsrus som den gaar i. Jeg maa faa lov til i et par ord at nedlægge indsigelse mot den maate hvorpaa denne sak forsøkes debattert her i stortinget. Hr. Konow har stillet hele Europa i brand for at drive igjennem det som han mener er riktig paa dette omraade; han kaster mistænksomhetens pile rundt om, forat alle skal gripes av den tanke at man maa ruste paa det aller kraftigste. Det var ikke bagateller hr. Konow rykket i marken med. Han hadde alliansen England, Rusland og Frankrig paa den ene side, og Tyskland og Østerrige paa den anden side; han satte oprør i Indien, og England i den grad engagert der at Tyskland faldt over England for at knuse England, og saa Sverige paa nakken av os, fordi, sa hr. Konow, de oplysninger vi har fra Sverige, "gaar i den

retning, at det er saa langt fra at avtalen i 1905 og de ofre som Norge dengang gjorde for at tilveiebringe et fredelig forhold frem gjennom tiderne, har virket beroligende, at stemningen er blit mere bitter likeoverfor Norge i mange og vide kredse, ikke blot blandt de ledende, men ogsaa ut over det hele store folk, saa jeg tror nok, at naar vi skal ordne vort hærvesen, faar vi se mot øst, saa faar vi ta hensyn til de forviklinger som kan komme." Likesom jeg vil paa socialdemokratiets vegne i England og Tyskland faa protestere mot at der skulde være noget motsætningsforhold mellem disses interesser, saa vil jeg ogsaa likeoverfor denne utkastede mistanke mot det store svenske folk faa protestere og si, at vi kjender ikke nogen saadan stigende bitterhet mellem arbeiderne paa begge sider av Kjølen, vi ser tvertimot at de ruster sammen og gaar sammen til fælles kamp, og vi ser i disse dage at man her i Norge sender 40 000 kroner om uken til de svenske kamerater, foruten det som sendes av frivillige bidrag utenom de utlignede summer. Hvordan kan da hr. Konow staa og tale paa den maate? Til hr. Konow, som altsaa bare ser krig og rustninger og trængsler og elendighet derborte, og fare for os fra hele det svenske folk, og ikke faar øie paa vore venner, til ham vil jeg si, som profeten Elisa sa da han stod i stor trængsel, og ikke anet hvorfra hjelpen skulde komme; han lot sin dreng speide om der ikke kom nogen som kunde hjelpe ham, men drengen saa ingenting; da sa profeten Elisa: Herre, oplad drengens øine, saa at han kan se, og Herren oplod hans øine, saa at han saa, at det var ikke fiender alle sammen, men hjælpere. Saaledes vil jeg ogsaa be at Vorherre maa oplade hr. Konows øine, saa at han ikke bare ser farer og fiendskap fra øst, men at han vender sine øine mot dem som i stadig stigende utstrækning ikke vender sine øine til kamp mot os, men til kamp mot den overklasse som baade er de svenske arbeideres fiender og er vore fiender; for krigen, hvis den nogensinde skulde komme i Sverige, kommer ikke fra arbeiderne, men fra den overklasse, som jeg haaber de svenske arbeidere i disse dage overvinder. Og hvis hr. Konow vilde gjøre nogen nytte nu, saa skulde han - siden det er et hemmelig møte, benytter jeg hr. Konows manér - foreslaa at vi bevilger 100 000 kroner til hjelp for de streikende arbeidere derborte. Det var det bedste forsvar vi nu kunde gjøre for vort land.

Bjørnaali: Den debat som nu paagaar, er av en saa speciel natur at det er meget vanskelig for os lægfolk og civile medlemmer av denne forsamling at oppgjøre os en selvstendig mening. Det er derfor selvsagt at jeg ikke vil forsøke at bringe noget nyt i marken. Jeg vil alene i al korthet faa lov til at begrunde min stemmegivning; for det er jo saa at vi er nødt til at komme til et standpunkt. Det er især tre spørsmaal som har været debattert i disse dage; det er den saakaldte tverdeling av brigadedistrikterne i motsætning til den saakaldte langdeling; det er spørsmålet om 3 bataljoners eller 4

bataljoners regimenter, og det er endelig spørsmålet om de like brigader. Med hensyn til det første spørsmål, tverdeling eller langdeling, er det jo opplyst av statsraaden igaar, saavidt jeg kan forstaa, at efter beregninger og overslag som man har gjort i departementet, vil den av militærkomiteen foreslaaede tverdeling ikke fremskynde mobiliseringen; saavidt jeg kunde forstaa, vil man efter den gamle længdedeling kunne præstere en likesaa hurtig mobilisering, saa hensynet til en hurtigere mobilisering skulde ikke veie noget. Men paa den anden side blev det igaar av hr. kapt. Aavatsmark fremholdt et andet moment, som jeg for min part maa si veier noksaa meget. Han fremholdt, hvad vi jo alle kan se, at tverinddelingen medfører at de to østlandske brigader med de to bakenfor staaende brigader, nr. 2 og 4, vil staa med front mot østgrænsen, istedenfor under den gamle inndeling bare én brigade. Dette vil medføre at to brigadekommandoer vil ha sin opmerksomhet i fredens tid henvendt paa grænsen. Det vil videre medføre at grænsen blir bedre undersøkt, og at bevogtningstjenesten og alt sammen kan anordnes bedre for de eventuelle tilfælde, end om det hele distrikt overlates til den ene brigade. Dette er en betragtningsmaate som gjør, at jeg for min part holder til den opfatning at tverdelingen allikevel har sin store fordel. Den gjør nemlig at alle vore brigader, kan man si, staar med front mot øst. Man kan si hvad man vil - det har jo været fremholdt under disse dages debatter fra flere hold, at vi ikke skulde vænne os til den opfatning at vi alene hadde at gjøre front mot øst - men jeg tror alle er enige i - og i denne debat for lukkede døre kan vi jo være bekjendt av at uttale det - at det er mot øst vi har vor forsvarsfront; det er der vi har at føre vort hovedforsvar, likesaavel herefter som i de tidligere dage. Min smule historisk læsning har lært mig, at fra Karl Knutson Bondes dage i midten av det 15de aarhundrede har Sveriges politik været præget av lyst til at utvide sig vestover. Sverige har i svenskernes øine været den skandinaviske halvø, ikke bare strimlen langs Østersjøen. Og man tør vel ogsaa si, at efterat Sverige i 1809 mistet Finland, har ønsket og tanken om at faa Norge som vederlag for det store tap østerpaa behersket Sveriges politik, og jeg tror vi vet, at under unionstiden var det et noksaa fremherskende princip i svensk politik, selv om det da hadde andre former end tidligere, og end det kanskje herefter vil faa. Tror man da at et folk som det svenske, et gammelt stormagtsfolk med ærefulde minder bak sig, og med følelsen av at det har en mission at utrette i Skandinavien, ved et eneste pennestrøk vil opgi en politik som gjennom aarhundreder er gaat i arv, en mission som slegt efter slegt har tat i arv og drømt om, og oppfattet som landets egentlige opgave. Jeg tror ikke det. Hvad slegt efter slegt har tat i arv gjennom aarhundreder, lar et folk ikke saa let gaa fra sig, og allerminst et gammelt stormagtsfolk med en temmelig sterkt utviklet national selvfølelse, saaledes som det svenske folk har.

Og jeg mener at efter 1905 vil svenskerne synes de har en grund mere til at fastholde den tanke. Jeg tror derfor vi maa være forberedt paa, at den tanke vil leve i Sverige, og paa at det vil gaa lang tid før den blir helt utryddet, og derpaa mener jeg vi har at indrette os. Det var noget av denne samme betragtningsmaate som gjorde, at jeg i 1905 la min stemme som jeg gjorde, da Karlstadforliket var fore, og det vil jeg si, at det indtryk jeg har faat under denne flere dages debat, har bestyrket mig i at den opfatning jeg dengang hadde var rigtig, og det har bestyrket mig i den mening, at det som vi dengang mistet i vort grænseforsvar, var et ubodelig tap. Det tror jeg vi alle vil indrømme nu, og derfor maa det vel være vor opgave at være opmerkssomme paa hvor vi har vor front, og søke at bøte paa det vi har tapt. Jeg vil ut fra disse betragtninger stemme for den foreslaaede tverdeling av brigadedistrikterne. Hvad spørsmålet om bataljonsantallet i regimentet angaar, saa er det et saa militærteknisk spørsmaal, at det er endda vanskeligere for os civile medlemmer at gjøre os op en mening om det. Jeg tror der er anført gode grunde baade for 3 og 4 bataljoner i regimentet, men jeg har faat det indtryk at 3 bataljoner passer bedre for vore forhold, gjør det lettere at samle hele regimentet paa en og samme plads, saa at det ved øvelser i fred kan lære at arbeide og holde sammen, og det har sin store betydning. Jeg har end videre faat det indtryk at det stemmer bedre med forholdene i Tromsø stift, med den gruppering av bataljonerne som der vil være den naturlige, og jeg gaar ut fra at man deroppe ikke længe kan vente at faa staa utenfor. De avdelinger vil trækkes ind i de store forband og faa fuld øvelsestid, selv om det vil falde tungt. Av den grund vil jeg ogsaa stemme for 3-bataljonssystemet. Derimot kunde jeg ha lyst til at imøtekomme de sterke krav som er stillet fra Vestlandet, om at man i 2den og 4de brigade kunde faa 3 regimenter som i de andre brigader, og kunde voteringen ordnes slik at jeg kunde faa anledning til at stemme for et forslag i den retning, vilde jeg gjøre det; jeg oppfatter sidste avsnit av hr. Høstmarks forslag derhen at det stemmer med min mening. Ifald ikke voteringen ordnes slik, vil jeg se mig nødt til helt ut at stemme for indstillingen.

Tilslut et par ord til hr. Egede-Nissen. Han talte som sedvanlig ut fra sit forsvarsnihilistiske syn paa disse ting, om "fæstningsrus", "rustningsrus" o.s.v. Hr. Egede-Nissen og jeg byttet endel ord om dette ifjor, vi faar gjøre det iaar igjen. Hr. Egede-Nissen er jo den store fredsmand, han drømmer om den evige fred, og ut fra den drøm skal vi indrette os nu idag. Hr. Egede-Nissen kom ind paa det gamle testamente nu sidst han hadde ordet; jeg skal faa lov at følge ham en liten smule. Hr. Egede-Nissens tanke om freden er nemlig ikke av igaar eller iforgaars, noget nyt som han har opdaget. Fra den ærværdige bok, det gamle testamente, vet vi at det er en av profeternes drøm, den store drøm om de dage da ulven og

lammet græsser sammen, saa det er ikke noget nyt. Og saa langt tilbake i tiden som i Henrik den 4de av Frankrikes dage møter tanken os; hans politik var digtert av ønsket om at opnaa en evigvarende fred i Europa, rigtignok paa en noget anden maate. Saa dette er ikke nye tanker; men hr. Egede-Nissen ser dem ut fra den nyomvendtes, nyopdagerens syn, kan man si. Ære være disse store og smaa drømmere som ser de utopiske syner, som samtiden ofte vil kalde dem. Det er de folk som gjør at man kan flytte milepælene fremover; men ikke maa vi indbilde os at alle milepæle er flyttet idag. Uten disse store drømmere, som saa frem i tiden, kunde man ikke flytte milepælene; men man maa flytte dem smaat om senn. Naar hr. Egede-Nissen siger at vi ikke har raad til denne rustning, vi har ikke raad til alt dette, saa vil jeg ogsaa si, nei, vi har ikke raad til alt, det er sandt; men meget har vi raad til. Jeg vil snu spørsmålet om, jeg vil spørge: har vi raad til at la være at ruste, har vi raad til at lægge landet aapent? Med den opfatning jeg har, tror jeg det vilde være det vi mindst av alt har raad til. Med de forhold for øie som for tiden raader borte i Sverige, tror jeg ikke egentlig det skal indby os til at dele kaar helt ut med svenskerne; om vi kom til at eksersere under svensk eller russisk kommando, saa er det et spørsmål om det kom til at bli billigere end det er her i Norge, og dertil tror jeg det vil føre, om vi lar vort forsvar falde, som hr. Egede-Nissen tror vi kan gjøre. Hermed vil jeg ikke ha sagt noget om hans gode mening. Men jeg tror det er forhastet at indrette sig efter det fremtidssyn, som vi alle sammen kan dele, efter det fremtidshaab som vi alle nærer paa dette omraade. Jeg vil med disse ord ha uttalt hvorledes jeg kommer til at stemme.

Bratlie: Jeg skal ikke indlate mig paa den debat som er ført om befæstningssaken; den foreligger efter min mening ikke nu. Men jeg har nogen faa ord at si spesielt i anledning av de anbefalinger som er fremkommet for hr. Høstmarks forslag. Hr. Mowinckel begyndte med at anbefale dette forslag med den bemerkning, at alle var enige om at kommanderende generals forslag om 45 bataljoner var det bedste, og at Høstmarks forslag kun var en liten modifikation av det; der blev bare slaat noget av. Jeg vil i den anledning faa lov at henvise til militærkomiteens indstilling for iaar, side 15, hvor det angaaende kommanderende generals forslag staar: "Nærværende komite er enstemmig av den anskuelse, at den ikke kan anbefale opsætning av 45 bataljoner infanteri utenfor Tromsø stift paa det grundlag, at alle brigader derigjennem skal egaliseres i styrke." Saa kommer der litt efter paa neste side: "I og for sig er militærkomiteen selvfølgelig enig i, at det vilde være en fordel for forsvaret, om man kunde opstille 45 bataljoner infanteri utenfor Tromsø stift istedenfor et mindre antal" o.s.v. Dersom ikke økonomiske hensyn stillet sig i veien, vilde hele komiteen, med undtagelse av hr. Egede-Nissen,

gjerne ha opstillet 45 bataljoner; men dette vilde vi da ha gjort paa en anden maate end kommanderende general, saaledes at vi opretholdt den naturlige militære og geografiske grænse mellem østland og vestland. Vi vilde i tilfælde ha sat op Jægerkorpset som et helt regiment paa 3 bataljoner, saaledes at vi hadde faat et forøket antal avdelinger østenfjelds, men ikke vestenfjelds. Det er derfor ikke rigtig hvad der her er anført imot os. Med hensyn til hr. Høstmarks forklaring av sit forslag, saa vil jeg si, at den grund som for militærkomiteen har været avgjørende til ikke at anbefale dette forslag er - som jeg nævnte nys, og som jeg har nævnt gjentagne ganger - at det henlægger avdelinger som militært og geografisk set, og i enhver henseende, naturligen hører hjemme paa Østlandet, under Kristiansandske brigade, istedenfor at knytte dem til østlandske hærenheter. Hvis man vil gjennemgaa vor inndeling, og begynde nordfra, fra det trondhjemske, saa har vi der, hvad alle er enige om, 9 bataljoner. Saa har vi bergenske brigadedistrikt - der har militærkomiteen foreslaat 7 bataljoner - og derefter Kristiansandske brigade, likeledes med 7 bataljoner. Saa langt som til disse 14 bataljoner for Bergenske og Kristiansandske brigader tilsammen, mener militærkomiteen at der er mandskap nok, naar brigadernes omraade utstrækkes fra grænsen mellem det trondhjemske og det bergenske omkring Stat og til den naturlige grænse mellem Østlandet og det vestlandske omtrent mellem Bratsberg og Nedenes amter. Hvad man har av mandskap østenfor denne grænse, hvad enten det er mere eller mindre, det mener militærkomiteen man bør forsøke at faa inkorporert i høiere enheter paa Østlandet. Hverken det ene eller det andet av de foreliggende forslag byr nogen fordel med hensyn til antallet av bataljoner opsat i de østenfjeldske distrikter. Det er efter alle forslag det samme. Men hvad vi hævder er, at naar disse bataljoner skal indordnes i høiere enheter, saa skal alt det som hører Telemarken og Numedal til, henføres til Østlandet; alt hvad man har raad til at sette op av avdelinger der, skal inkorporeres i østlandske hærenheter. Hvis man sværmer for at sette op flere bataljoner end vi har gjort, og synes man har raad til det, saa er det vist rigtig, at man, naar man tar maalestocken fra det trondhjemske, kan ha mandskap nok til en bataljon mere her østenfjelds. Men det koster ikke saa litet. Der er altsaa ingen forskjjel mellem vort forslag og de andres med hensyn til det antal bataljoner de opsætter her østpaa; den argumentation som er ført for hr. Høstmarks forslag, paa grundlag av at det skulde gi flere bataljoner her, er derfor uriktig; militærkomiteens forslag stiller ikke saken forsaavidt ugunstigere end hans. Men likesaa visst som vi vil, at alle de mandskaper som hører de trønderske distrikter til, skal henføres til den trønderske hærenhet, likesaa visst vil vi, at alle de mandskaper, som hører hjemme i distrikter der, militært og geografisk set, tilhører Østlandet, skal inkorporeres i høiere enheter østenfjelds, - her ligger forskjjellen. Hr.

Høstmarks forslag gaar ut paa at han, likesom kommanderende general, vil ta foruten Telemarken ogsaa hele Numedal og lægge til Kristiansandske brigade. Det synes militærkomiteen er en vei som peker i den gale retning for fremtiden; der gaaes endnu et skridt videre end efter den nuværende hærordning, i den retning at ta dele av Østlandet og knytte dem sammen med Kristiansandske brigade, og det kan vi ikke være med paa. Vi mener at følgen av en saadan ordning vil være, dersom Østlandets befolkning fremdeles vokser sterkere end Vestlandets, at man senere maa komme til at gaa endda videre paa denne vei, forat vestlandsenheterne skal kunne holdes paa like fot med Østlandets; man maa stadig spæ mere og mere paa fra østlandsdistrikterne for at holde de vestlandske brigader oppe, og det vil være galt. Naar vi engang faar raad til det, og folk nok, bør vi sette op et jægerregiment istedenfor bare en jægerbataljon her i Kristiania; det bør bli det første, og dette regiment bør igjen bli grundlaget for en ny brigade østenfjelds, likesom de bataljoner utenfor regimentsforband, som nu er foreslaat for Bergenske og Kristiansandske brigader, forutsættes at burde bli grundlaget for et nyt 3die regiment ved hver av disse brigader paa Vestlandet. Inden disse to 3die regimenter ved vestlandsbrigaderne er fulde, mener jeg man sandsynligvis vil ha folk nok til en hel ny brigade her paa Østlandet. Princippet bør opretholdes, og det bør gaa foran alt.

Saa skal jeg i anledning av de bemerkninger som kom fra hr. Bjørnaali, og statsraadens uttalelser om at tverdelingen ingen betydning har av mobiliseringshensyn, faa lov at henvise til militærkomiteens indstilling S. X D for 1901-02 angaaende organisationen. Der refererer militærkomiteen hvad der var foreslaat av de militære myndigheter dengang. Det staar referert paa side 20: "Medens generalstaben saaledes ikke for tiden finder at kunne fremsette noget bestemt forslag til forandringer i vor nuværende distriktsinddeling, finder den dog at burde paapege, at mobiliseringshensyn gjør en del omregulering af de 2 østlandske brigadedistrikter ønskelig, og foreslaar i tilfælde følgende ændringer i den nu bestaaende ordning: 1. De 4 hurtigst mobiliserbare bataljoner af 1ste og 2den brigade (Smaalene, Hedemarken, Kristiania og Hallingdal)" - det er de 4 sydligste, Smaalene og Hedemarkens bataljoner tilhører nu 1ste brigade, Kristiania og Hallingdals bataljoner tilhører 2den brigade - "bør indgaa i samme brigade - "Akershusiske" -, medens de øvrige 4, mere langsomt mobiliserende bataljoner (Østerdalen, Gudbrandsdalen, Valdars, Numedal)," - Østerdalen og Gudbrandsdalen tilhører nu 1ste brigade, mens Valdars og Numedal tilhører 2den - "bør udgjøre den anden - "Oplandske" - brigade." Skjønt altsaa generalstaben ikke vilde indlate sig paa nogen forandring i distriktsindelingen forøvrig, maatte den dog av mobiliseringshensyn foreslaa en saadan tverdeling for østlandsbrigaderne som her er nævnt.

Tilslut vil jeg i anledning av de gjentagne bemerkninger som er fremkommet om en svakhetstilstand under overgangen, faa lov til at si at det selvfølgelig er saa, at det ved enhver forandring av organisation varer nogen tid inden de nye forhold faar fæstnet sig. Men man faar huske paa én ting, og det er, at forholdene i vor armé desværre ogsaa før forandringen er litet fæstnet i den forstand som der her er tale om. Vore soldater ekserserer kun en kort tid av aaret, og i et faatal av aar. Det vil derfor være forholdet i enhver feltavdeling, som opsættes med et større antal aarsklasser til fuld styrke, at en stor del av mandskaperne slet ikke har set de kamerater før, som de i feltavdelingerne kommer til at staa sammen med i geleddet. Det er en uheldig omstændighet; men den kan man ikke komme over ved nogen organisationsforandring nu. Min mening er den, at dersom der tages den fornødne tid til at forberede gjennomførelsen av den nye hærordning i departementet, saaledes at man gjør istand hele distriktsplanen og har den færdig, forbereder alle forsættelser(?) av officerer og befal, saa alt det paa samme maate er færdig til at gjennomføres med én gang, - man maa naturligvis utnævne cheferne for de overordnede kommandoer nogen tid før de mere underordnede, forat de kan faa litt tid til anordningen paa forhaand, - hvis man først gjør alt færdig paa denne maate, og man saa derefter lar hærordningens gjennomførelse ske saa nær indunder et aars vaabenøvelser som mulig, saaledes at vaabenøvelsene med én gang i gjennomførelsesaaret foretages efter den nye ordning; - dersom man end videre kunde avslutte samme aars øvelser med først regimentssamlinger og derefter felttjenesteøvelser for den størst mulige del av hæren, og dersom man saa tilsidst - jeg vil nævne den tanke, for den har kanskje ikke været fremme før - lar avholde en ekstraordinær mandskapsmønstring hele hæren igjennem hjemme i distrikterne, hvor mandskaperne møter og av sin kompanichef under den nye ordning faar instruksjon og orienterende forklaring om de forandringer som er foretat, - hvis man gjør alt dette, saa er jeg for min del sikker paa at faren ved overgangen i væsentlig grad vil formindskes. Man vil ved dette kanskje opnaa likesaa stor fasthet med én gang under de nye forhold, hvad mandskapernes stilling angaar, som man nu har under den hærordning som bestaar. Man maa huske paa at mandskaperne kommer meget mindre sammen med sambygdinger og folk fra virkelig kjendte og nærliggende distrikter ved den for tiden gjældende ordning, end tilfældet vil bli under den nye ordning som nu foreslaaes. Det vil naturligvis ta nogen tid at faa gjennomført den nye kvarterfordeling for kavaleriet, artilleriet og ingeniørtropperne, der hvor forandringer skal foretages; der vil gaa nogen tid hen, inden de nye forhold i disse vaaben faar fæstnet sig; men naar der her særlig pekes paa forholdet for mandskaperne og sammenholdet i de nye avdelinger, saa tror jeg der er adskillig overdrivelse i dette som der skrømmes med, om en

svakhetsstilstand. Ved en fornuftig og forstandig forberedelse tror jeg man kan gjøre meget til at faa svakheten ved overgangen baade forkortet og formindsket.

Bakkejord: Jeg hadde fra først av idag tænkt at si endel ord særlig om de forhold som kaptein Aavatsmark og statsraad Konow berørte, angaaende befæstningen i de nordlige landsdele; men da jeg senere har bragt i erfaring at der muligens fremkommer en indstilling angaaende disse saker længere ute, saa vil jeg ikke gaa ind paa at opta nogen debat derom, da det jo vilde være bortkastet tid at debattere samme sak to ganger her i stortinget. Men siden jeg allikevel har ordet, skal jeg faa lov til kun at uttale nogen faa ord. Det er en bekjendt sak, saadan som nys er berørt av kaptein Aavatsmark, at der i sin tid ved en enstemmig stortingsbeslutning er avsatt 330 000 kroner med det formaal for øie at de skulde anvendes til foreløbig igangsættelse av befæstninger oppe ved Ofotbanen. Nu er det begyndt at sive ut - jeg vet ikke med hvilken ret - at den tanke skulde inden de militære autoriteter ha forandret sig derhen, at de overfører disse 330 000 kroner, som der i sin tid var fattet en enstemmig stortingsbeslutning om skulde anvendes deroppe, her sydpaa, for at styrke befæstningerne her. Nu er jeg blit mere befæstet i dette av det foredrag som kaptein Aavatsmark har holdt, hvori han uttalte det noksaa tydelig. Hvis dette er tanken, saa tror jeg at vi, som de nordlige landsdeles repræsentanter, har en pligt paa os til at rope et varsko. Vi er bekjendt med før, og det har ogsaa fremgaat noksaa tydelig av denne debat som har paagaat i disse dage, at i tilfælde av en ufredstid, i tilfælde av at en av vore østlige naboer - vi har vel særlig med dem at regne - skulde finde paa at gjøre os uro, saa har vi deroppe i den nordlige landsdel, altsaa i Tromsø stift, ikke at gjøre regning paa nogen slags bistand her fra de sydlige landsdele. Det kan jo ingen si noget om, da det er den geografiske beliggenhet av vort land som har skapt disse forhold; men i tilfælde av at en saadan kritisk tid skulde komme, vilde det nu være forsvarlig av os at handle slik, at de faa hundreder eller tusener av soldater som læres op deroppe, skulde stilles i marken blottede for ethvert rygstø, for at bli nedslagtet av en overlegen fiende, og at vi intet andet slags vern skulde ha, som kunde være til en tilflugt eller til styrkelse for dem? Med disse faa ord vil jeg kun peke paa denne sak, som jeg haaber at der senere blir anledning til her i tinget at komme nærmere ind paa. De forskjellige uttalelser som er faldt fra den ærede statsraad angaaende forholdene deroppe med befæstningsanlæg, skal jeg saaledes ikke berøre nu. Men saa vidt maa jeg faa lov til at si, at skulde der bli alvorlig tale om at lægge de landsdele deroppe blottede og nøkne, uten noget andet end de faa hundreder eller tusener som ekserserer der, særlig paa Sætermoen, og fremtidig ogsaa paa Elvegaardmoen, saa vi skal staa aldeles blottede for alt andet hjelpemiddel og

forsvar i omegnen av Ofotbanen, da tror jeg at det er en sak som man maa betænke sig paa i tide. Og hvis saadant forslag endelig skulle komme, føler jeg det som min pligt tilsammen med de andre fra de nordlige landsdele at rope vagt i gevær.

Sjursen: Jeg fremholdt, da jeg hadde ordet igaar, at for mig var det et hovedhensyn, at de forandringer som vi foretok, blev saa litet avvigende fra det vi nu har, som mulig. Det var for mig et hovedhensyn av hensyn til overgangen, av hensyn til den svakhetstilstand, som erfaring fra andre land har vist at enhver hær er og vil være utsat for i overgangstiden, og jeg er ikke ved hvad der senere er fremført, blit rokket i min overbevisning om at dette er det rigtige, at gaa smaat og forsiktig frem. Hr. Bratlie anførte, sidst han hadde ordet, at det hele kan ordnes meget let efter hans formening. Administrationen faar anmodning om at fremlægge iaar eller neste aar de forskjellige planer som blir at iverksætte med hensyn til opsætningen av nye regimentsstaber, ansættelse av officerer, mandskapstilgangen o.s.v., og saa kunde man med et slag beslutte, at fra den og den dato skulde den nye ordning træ i kraft. Javel, det er saa; men saa kommer den lange tid med øvelser i de ny opsatte avdelinger, som maa til for at denne maskine igjen kan bli den samvirkende maskine som en hær maa være for at være til enhver tid krigsberedt, og det er det som tar tid, det er til disse øvelser der gaar aar. Det er uttalt, at det er farlig dersom overgangen blir av for lang varighet. Det er ikke motsagt, at Danmark for en del skyldte sit nederlag i 1864 at deres hær befandt sig i en saadan overgangstilstand. Videre er det sagt, at Sverige i 1905 avholdt sig fra at angripe os, nærmest av den grund at det hadde sin hær i en saadan overgangs- eller svakhetstilstand, og jeg tror det er rigtig av os at ta lærdom derav, og jeg tror ogsaa det for en ikke ringe del netop var disse hensyn som bevæget forsvarsdepartementets chef i 1901 til ikke at foreslaa, som hr. Konow meget rigtig oplyste os om, nogensomhelst forandring i hærordningen.

Det blev sagt av hr. Konow, at det dog umulig kunde passe at ha vort forsvar ordnet paa den samme maate nu som under unionen med Sverige. Ingen vet, sa hr. Konow, hvorledes oberst Stang vilde ha stillet sig nu. Nei, det er saa, det kan ingen vite. Jeg hørte rigtignok at hr. Aavatsmark nu indkasserte oberst Stang for 3-bataljonsregimentet. Men hvis man læser oberst Stangs argumentationer, som de er fremholdt av statsraaden, saa forekommer det mig, at med det kjendskap vi alle sammen, som sat i militærkomiteen og i stortinget i de aar, fik til den mand, vil vi kunne si os selv at hans ord og meninger var vel overveiede, og jeg tviler meget paa om han hadde forandret sine meninger nu; jeg ser et bevis herfor ikke mindst deri, at de officerskamerater som i en række av aar stod side om side med ham netop i kampen for

at vort forsvar skulde rettes mot østgrænsen, fremdeles idag har den mening. Jeg ser deri et bevis for at obersten maaske fremdeles hadde ment at vi burde være vare og forsigtige, og bygge saavidt mulig paa det vi har.

Det har hele tiden siden vi begyndte paa behandlingen av hærordningen, været fremholdt i debatten, og ogsaa underhaanden, at det som gjorde at vi nu maatte gaa til en forandring i vor hærordning, det som gjorde at vi netop nu maatte ta militærkomiteens forslag til ordning av infanteriet, det var de forandrede forhold efter unionens opløsning. Det er likesom den forandrede krigspolitiske situation skal danne grundlaget for vor tilslutning eller ikke til militærkomiteens forslag. Men hvad er militærkomiteens forslag? Jo, det er jo i det aller væsentligste nøiagtig det samme forslag som kommanderende general og den nuværende ærede formand for militærkomiteen, hr. Bratlie, fremsatte i 1900, det samme forslag med hensyn til opbudene, det samme forslag med hensyn til organisationen av de ulike brigader og 3-bataljonsregimenter, nøiagtig det samme. Nu, det er jo mulig at den krigspolitiske situation tilsiger den samme ordning av vor hær nu, som den gjorde da vi ogsaa var i unionen. Det er jo mulig, at det ogsaa da vi var i unionen, var om at gjøre at faa vore tropper hurtig samlet ved østgrænsen, maaske ikke saa meget for at forsvare os mot en fiende østerfra, som for at komme saa hurtig som mulig, med den del av vor armé som det var tillatt at sende utenfor grænsen, vor unionsfælle til hjelp, og at planerne muligens forsaavidt falder sammen, det tør jeg ikke uttale mig om, det kan godt hælde. Men det bør ikke glemmes, tror jeg, at den motstand som dengang kom mot at gaa til forandring, netop kom fra de mænd som mente at vi maatte være paa vor post mot øst, og jeg tror at hr. Konow har ret i det billede som han malte op for os, og hvorved han fremdeles indtrængende maner os til at ha vore øine rettet mot øst; men jeg siger med hr. Mowinckel, at det burde tilsi hr. Konow at vi fremdeles burde være forsigtige med at røre for meget ved hærordningen, og rive avdelingerne for meget op - og det lar sig jo ikke negte, at saasandt som en forandring av brigaderne nu fra at ha 8 til at faa 9 bataljoner, saasandt som det at forandre brigaderne vesterpaa og sørpaa fra at ha 8 til at faa 7 bataljoner, saasandt som det er en betydelig videregaaende forandring end det at ta 4-bataljonsregimenter i samtlige brigader, saasandt bør vi ogsaa, mener jeg, være forsigtige og vare; og det lar sig ikke negte at det er saa. Tverdelingen av de to østlandske brigader er ny, det skal indrømmes. Med hensyn til tverdelingen er det hævdet - og det ble nævnt nu sidst ogsaa av hr. Bratlie - at man skulde mobilisere saa meget hurtigere efter tverlinjen, og derigjennem skulde faa stillet ikke bare disse to brigader, men alle brigader med front mot øst. Men det er ikke forholdet, de andre brigader beholder samme front, det er de to østlandske brigader det gjælder. Det er oplyst av statsraaden, at efter de foretagne beregninger

blir mobiliseringstiden for brigaderne den samme, enten de deles paa langs eller paa tvers. Felthæren kommer like hurtig frem til sine mobiliseringspladse, det lar sig ikke negte. Ialfald har jeg ikke set at der er ført noget bevis for det motsatte. Det fremholdes, at ved længdedelingen risikerer man at hæren blir marsjerende i flankemarsj langs grænsen for, som min ærede kollega dr. Krag-Torp sa, om jeg forstod ham ret, efterhaanden at avsette de enkelte avdelinger som skulde forsvare grænsen. Det blir ikke tilfældet. Felthæren samles paa de samme mobiliseringspladse ved tver- som længdedelingen; det er det 2det opbud som skal dække opmarsjen av linjehæren, og som derfor skal gaa til grænsen, idet de møter paa sine allarmpladse som er beliggende bakenfor, i behørig avstand fra grænsen, for saa samlet at gaa mot grænsen som bevogtning. Jeg forstaar ikke at der i saa henseende er nogen større fordel ved tverdelingen. Jeg skjønner ikke andet, end at det kun er kommandoforholdene inden disse grænsebrigader som blir forandret ved tverdelingen; distriktskommandoen for 3die brigade - nuværende 1ste brigade - skal saaledes ha sit kvarter i Hamar. Hvorfra skal det kvarter tages? Hvor er den tilsvarende brigadekommando nu? Den er i Fredrikshald. Brigadekvarteret skal flyttes fra Fredrikshald til Hamar. Men saa længe man efter Karlstadtraktaten har ret til at opretholde en brigadekommando i Fredrikshald, vil den forbli der. Men det betyr altsaa at 3die brigade skal ha sit brigadekvarter betydelig utenfor sit omraade. Det forekommer mig at være mindre heldig, at det i en række av aar skal være saa. Jeg tror nok man kan faa tvunget igjennem at faa flyttet brigadekvarteret fra Fredrikshald, men jeg spør: vil det være riktig at gjøre det. Jeg tror ikke det. Jeg tror at Fredrikshald bør faa lov til at beholde det det har igjen, - og det er brigadekommandoen. Dette var med hensyn til tverdelingen og længdedelingen.

Præsidenten: De 10 minutter er ute. - Nu begynner rækken av de talere som har 5 minutter til sin raadighet.

Statsraad Lowzow: Hr. Aavatsmark sa at man ikke kunde ta oberst Stang til indtægt for 4-bataljonsregimenter, og han sa at jeg principaliter holdt paa 3. Jeg har sagt mange ganger at jeg kan gaa med paa 3-bataljons- eller 4-bataljonsregimenter, og hvis der nu kunde været dannet regimenter ved at gjøre vore korpser til regimenter paa 3 bataljoner, saa skulde jeg intet heller ønske end det. Men jeg har sagt som oberst Stang, at der var ikke den forskjel mellem regimenter paa 3 og 4 bataljoner, at man av den grund skulde gaa til en sterkere oprivning av armeen end man behøver. Det er sagt at det ikke er saa farlig med denne oprivning, vore soldater er ikke øvd videre sammen, det er saa løst allikevel. Ja vist er det løst i sammenligning med andre armeer, som har sine soldater længere inde; men derfor er det saa meget farligere at røre ved det som har fæstnet sig. Det er

sagt at man kan ta en mandskapsmønstring, saa blir soldater og befal kjendt igjen. Ja, en mandskapsmønstring kan være bra nok, hvis man skal rive alting fra hverandre, som det er foreslaat. Men ingen kan tænke sig at folk paa en mandskapsmønstring blir saaledes kjendt som naar de gjennom aarrækker har gjort tjeneste sammen paa en plads. Ikke at tale om hvor mange tidligere ukjendte man fører sammen, naar man forandrer brigadegrænserne og kaster bataljoner ind fra andre brigader. Da blir selvfølgelig oprivningen større end naar man saavidt mulig lar de nye regimenter bestaa av 2 korpser, som har været i samme brigade før. Oprivningen blir større efter militærkomiteens end efter departementets forslag, og det er noget som der bør tages hensyn til.

Kaptein Aavatsmark talte om de 23 millioner som det vilde koste at faa hele vort befæstningsvæsen i orden. Det er ganske sandt, den redegjørelse som departementet har levert, gjælder hele vort befæstningsvæsen. Jeg fandt det at være min pligt at ta med alt som var blit bragt paa bane, og som det vilde være bra at ha. Men aldrig et øieblik faldt det mig ind at gjøre regning paa at kunne faa disse 23 millioner i de første aar: det faar bli en længere fremtids sak at faa hele dette befæstningsvæsen i orden. Derimot er der noget som vi kan gjøre med det samme, og gjøre uten ny bevilgning, og det har jeg nævnt. Disse 23 millioner er nævnt som en saa frygtelig sum. Det er jo ogsaa en stor sum; men bare en enkelt av vore andre fæstninger, Oscarsborg, har gjennom tiderne kostet betydelig mere end det.

Saa er det tverdelingen igjen. Man siger at fronten mot øst skal være sterk, og det opnaar man ved at man faar de to brigader saaledes sammensat at de begge støter til grænsen. Men det som man har vundet, er bare en strek paa kartet. Baade kaptein Høstmark og jeg har gang paa gang med tal bevist at man ikke ved denne ordning staar det mindste bedre med hensyn til mobiliseringen, end man gjør efter hr. Høstmarks forslag eller efter departementets forslag. Man staar snarere daarligere.

Kaptein Aavatsmark nævnte at det var et feilsyn, naar man tænkte at specialvaabnene skulde staa og vente paa sin brigade. Han nævnte specielt kavaleriet. Det er sandt: kavaleriet maa før noget andet sendes frem, og senere fordeles paa brigaderne i den utstrækning som det behøves. Men alle de andre specialvaaben, artilleriet f.eks., maa man være noksaa forsiktig med at ta væk fra den brigade som skal ha det. Specialvaabnene kommer fortære frem end de fjernere infanteriavdelinger, og ingeniørtropperne, sanitetet, en del av trænet, alt maa staa og vente paa sin brigade. Jeg gjentar det: vi har bevist ved tal, at vi bringer fortære flere bataljoner fremtil grænsen baade efter hr. Høstmarks og efter departementets forslag.

Saa er det talt om at brigadecheferne faar hver sin del av grænsen at studere. Men folk i den alder hvori man er naar man blir brigadechef, rekognoscerer ikke grænsetrakterne personlig. De vil faa sine kompaniers og

høiere avdelingens rapporter og gi sine ordres, og de har tid i fred til at gjøre det. Enten en brigadeforskyldning skal ordne bevogtningen m.m. for hele grænsen eller for en del av den, vil alene medføre at han vil bruke noget mere eller mindre tid paa det. Det vil i begge tilfælde kunne bli like godt gjort. Dertil kommer at man kan ikke avsette den centrale instans som kommer til at ha med dette at gjøre, og som vil ha det sidste ord i fred. Denne instans er generalstaben; den maa ha det hele i sin haand. - Da jeg ser tiden er omme, vil jeg blot gjenta, at det som er vundet ved en tverdeling, er en strek paa kartet, intet mere.

Høstmark: Jeg har tidligere, saa godt jeg har formaadd, søkt at klargjøre hvorfor mit forslag er sterkere med hensyn til forsvaret av vort land, specielt av Østlandet, end militærkomiteens. Leg har godtgjort det detaljert, med tal, med mobiliseringsoppgaver o.s.v., og jeg vil si at det er ikke søkt motbevist paa nogen maate. Hr. Bratlie siger: Det er ikke bedre allikevel, det er ikke bedre allikevel; men et eneste saglig bevis for at det ikke er bedre, har han ikke ført, og det kan han ikke føre. Angaaende specialvaabnene sa hr. Aavatsmark at jeg var inde paa et feilsyn. Jeg mente heller ikke, som statsraaden nu sa, at kavaleriet skulde staa og vente - det skjønner man vil være meningsløst; men naar man har tildelt disse vestlandsbrigader specialvaaben, er det vel fordi specialvaabnene skal forenes med disse brigader, - hvorfor skal de ellers ha dem? Efter mit forslag vilde de faa dem meget snart, allerede paa den 6te dag, naar Telemarkens regiment staar helt opmarsjert; da vilde de faa sine specialvaaben tildelt, og naar de skal ha det, forekommer det mig, at det er bedre jo før de kan staa der med sine specialvaaben.

Det har været anført fra forskjellige hold, at for mig som militær er det naturligvis om at gjøre at faa de flest mulige avdelinger, faa flest mulig officersposter o.s.v. Intet saadant har veiet for mig; det er ikke det det har gjældt. Den 43de bataljon, som jeg har mere end militærkomiteen, har jeg kun faat med, fordi den for mig er blit et uundgaelig led i et system, et system som efter mit skjøn tilfredsstiller mest mulig alle de krav som maa stilles til en fornuftig ordning av vort forsvar.

Med hensyn til tverdelingen, som hr. Bjørnaali var inde paa, vil jeg si, at efter mit forslag kan man ogsaa stemme for tverdeling, og jeg tror, at netop med hensyn til tverdelingen vil man med mit forslag opnaa større fordele end med militærkomiteens, fordi den sydøstlige brigade efter mit forslag, hvis man tar tverdelingen til, blir hurtigere mobiliserbar end nogen anden brigade i landet, og hurtigere mobiliserbar end nogen brigade kan bli efter militærkomiteens forslag.

At jeg har faat ogsaa Numedals bataljon over til Vestlandet kommer derav at Numedals bataljon naturligvis maa eksersere paa Heistadmoen, og der maa naturligvis ogsaa

Telemarkens bataljoner eksersere, og jeg vet ingen raad at faa dem skilt ad; derfor maa de følges, enten de gaar østover eller vestover, i organisationen.

Der vil bli en svakhetstilstand ved enhver nyorganisation, er det sagt. Det kan ikke undgaaes, og det kan ikke benegtes at det saa blir; men jeg mener, at med mit forslag vil svakhetstilstanden bli kortvarigere end med militærkomiteens, fordi det river mindre op i brigaderne, der blir mindre forandring i deres kadre, mindre forandring i distrikterne.

Med hensyn til utgifterne vil mit forslag koste kr. 50 000 eller noget saadant mere end militærkomiteens. Jeg mener, som statsraaden har sagt, at det gaar an at forsøke det indspart paa andre kanter. Ja, jeg vilde heller at de 3 nye cykelkompanier, som militærkomiteen foreslar, skulde utstaa indtil videre, end at man skulde sløife den 43de bataljon, som jeg mener er et nødvendig led i mit system. Men der kan kanskje spares ogsaa paa andre kanter, saa de kan indspares, disse kr. 50 000 eller vel det. Militærkomiteens budget er paa kr. 13 330 000, mit paa kr. 13 380 000 eller nogen kroner mere. Det er jo ikke nogen svær forskjell i forhold til det store budget, hvis man, som jeg tror, kan opnaa betydelige fordele for vort lands forsvar derved.

Ivar Aavatsmark: Den ærede statsraad nævnte sidste gang han hadde ordet, at jeg hadde sagt at befæstningerne ialt vilde koste kr. 23 000 000. Ja, det var ikke nævnt fra min side som nogen klander mot statsraaden; tvertimot har statsraaden min anerkjendelse for den givne utredning. Men jeg nævnte det forat man kan faa et indtryk av hvor vidtløftig saken er, hvor omfangsrik den er, og hvor lang tid det derfor vil ta for militærkomiteen at behandle den, naar departementet har behøvd 4 maaneder for at faa sin redegjørelse istand. Jeg vil si, forinden jeg avslutter den korte redegjørelse jeg paabegyndte angaaende befæstningssaken, at jeg fremkommer med denne redegjørelse efter anmodning av militærkomiteen, i anledning av den fremkomne bemerkning av statsraad Konow. Som jeg sa forrige gang jeg hadde ordet, anføres det i den kongelige proposition, at der havestil disposition et beløp av kr. 457 000. Dette foreslaaes disponert til et fort i Fossumavsnittet paa Høgtorpaas, beregnet til kr. 430 000; de resterende kr. 27 000 er det hensigten skal gaa til arbeider paa et indre brohoved like foran veibroen og jernbanebroen over Glommen. Imidlertid er det at merke, at befæstningsforslaget vedrørende Fossumavsnittet ikke alene omfatter disse to anlæg, men ogsaa forter ved Trygstad varde, Torkilsrudaas, Torperaas og Hvitstenaas til en samlet sum av kr. 1 410 000. Som bekjendt har meningene været meget delte, og er fremdeles meget delte, om hvorledes Fossumavsnittet skal befæstes, og dette bidrar selvfølgelig til at militærkomiteen, som skal avgi indstilling for stortinget i denne viktige sak, maa levnes den fornødne tid til nøiagtig og grundig at studere saken,

forinden indstilling avgives. Hertil kommer at der i propositionen av 27de februar uttrykkelig er gjort opmerksom paa at arméstyrelsens chef er uenig med departementet. Arméstyrelsens chef er av den formening, at de penger som er bevilget til Ofotenavsnittet, bør komme til anvendelse til dette avsnit. Nu staar det imidlertid i den kongelige proposition, at en nærmere uttalelse fra arméstyrelsens chef vil fremkomme i forbindelse med den konfidentielle redegjørelse, men med den konfidentielle redegjørelse som blev oversendt komiteen den 8de juli, fulgte ingen uttalelse fra kommanderende general. Det vil være selvindlysende at det er umulig for militærkomiteen i en saa stor og viktig sak at foreta sig nogetsomhelst, forinden kommanderende generals uttalelse i saken er kommet. Den er endnu idag ikke kommet til militærkomiteen, og komiteen kan selvsagt intet gjøre før den indløper. Men naar den indløper, skal saken i komiteen bli tat under behandling, og indstilling skal bli avgit, hvis det er mulig, allerede iaar. Av hvad jeg her har sagt vil fremgaa, at militærkomiteen ingensomhelst skyld har i at denne sak ikke allerede er behandlet. Jeg har i de foregaaende aar været ordfører i disse befæstningssaker, og det er som saadan jeg gjør rede for dette iaar. Jeg finder det ogsaa av den grund at være min pligt at gjøre det, som jeg gjentagne ganger i de foregaaende aar har været en av de repræsentanter i salen som har rettet angrep paa den daværende regjering, fordi denne sak ikke da var bragt i orden. Derfor finder jeg det at være min pligt ogsaa nu at gjøre opmerksom paa hvordan forholdet er med denne viktige sak.

Konow: Det er bare nogen faa ord jeg har at uttale i anledning av forskjellige bemerkninger fra forskjellige hold. Jeg vil si til d'hr. Sjursen og Mowinckel, at hvis jeg trodde vi stod likeoverfor en krig eller likeoverfor et oppgjør, vilde jeg naturligvis stemme for den kongelige proposition, da vilde jeg anse det for det rigtigste at forandre saa litet som mulig i vor ordning. Men jeg har ikke den opfatning at vi staar like foran et oppgjør idag eller imorgen. Jeg har derimot den opfatning at vi kan komme til at staa likeoverfor et oppgjør om nogen aar, og at det oppgjør vil bli med en magt mot øst. Jeg har, jeg skal aapent si det, været i tvil om jeg skulde stemme for den kongelige proposition eller for komiteens indstilling. Den kongelige proposition river jo mindst op, det maa erkjendes; den er fuldstændig rationel, og vel værd den overveielse som den er undergit. Jeg synes det har været uriktig med alle de bebreidelser som har været rettet mot regjeringen for fremsættelsen av den. Den gaar ut fra den tanke at vi skal rive minst mulig op - likeoverfor muligheten av en konflikt med Sverige. Men skal vi først forandre, skal vi først gaa over til 3-bataljonsregimenter o.s.v., ja da har jeg fundet at militærkomiteens forslag er det bedste, bedre end kommanderende generals, som koster mere - vi har jo ogsaa bruk for penger i det

nordlige Norge, og de penger maa vi skaffe - og bedre end hr. Høstmarks forslag. Saa staar det for mig, enhver faar jo handle ut fra sit eget standpunkt. Jeg vil si: har vi raad til at opsætte flere bataljoner, ja saa opsætter vi dem, men helst saaledes at vi kan frigjøre Kristiania jægerkorps som et særskilt regiment, saaledes som hr. Bratlie har talt om; det er jo den hurtigst mobiliserbare avdeling vi har i landet. Naar den ikke staar i noget forband, ikke i nogen høiere enhet, ikke i nogen brigade, kunde den straks dirigeres til de truede punkter, likesom med den bataljon vi har løs efter komiteens indstilling. Jeg tror det vilde være en stor fordel.

Likeoverfor hr. Egede-Nissen vil jeg si, at jeg ikke har oppfattet ham som representant for England og for Frankrige og for Tyskland og for det svenske socialdemokrati. Jeg snakket ikke om arbeidernes stilling. Jeg skulde ønske de vilde motsætte sig enhver ufred i Europa; men det er saa rart med det, naar det kommer til stykket. I den tyske riksdag stemte socialdemokraterne for den høiere bevilgning til flaaatebygning; den blev git enstemmig og uten debat. Det var i den tyske riksdag. Og i 1905 saa vi trods alt snak svært litet til socialdemokratiet, da det gjaldt krig eller fred mellem Norge og Sverige, saa det er ikke værd at stole altfor meget paa disse bevægelser.

Eidem: Jeg skal ikke komme nærmere ind paa spørsmålet om befæstningerne; jeg mener det ikke hører direkte hjemme her. Men da statsraaden nu har git en utredning av disse spørsmåal, maa det være mig tillatt at knytte et par ganske korte bemerkninger til statsraadens opplysninger. Jeg hadde ventet at statsraaden vilde gi disse opplysninger, men det kom overraskende at statsraaden allerede har tat endelig standpunkt til disse spørsmåal, og her gir en motivering av dette standpunkt. Han sa selv at de var kostbare, disse projekter, og at det viktigste var befæstningen av marinens hovedstation. Deri er jeg ganske enig med ham, for av denne befæstning avhænger det om vi overhodet skal ha nogen nytte av den kostbare marine vi har. Uten en befæstet hovedstation er den praktisk talt av liten værdi. Det er altsaa det viktigste av disse spørsmåal, og det er ogsaa det som kræver mest penger. Hertil har altsaa statsraaden allerede tat standpunkt, og vi har allerede til min store forbauselse faat oversendt dette kolossale opus paa 295 sider, hvori departementet siger at det alt har tat standpunkt. Naar man ser igjennem dette opus - jeg har ikke hat anledning til at se det før her under møtet - viser det sig, at dette store maritime spørsmåal om hvorledes flaatens hovedstation skal befæstes, hvorledes den bør ligge, og hvilke egenskaper den bør ha, og drøftelsen av hvordan den fiendtlige flaaate vil rykke op her o.s.v., er behandlet av tilsammen 10 - ti - autoriteter inden armeen og av ingen i marinen, og efter dette har statsraaden tat standpunkt til dette store maritime spørsmåal. Jeg gad vite hvad man inden armeen

vilde si, om en statsraad forela marinen spørsmålet om vore landbefæstninger, og fremla sit standpunkt her i stortinget uten at ha hørt armeens mening. Det er det som her er gjort; det er ganske betegnende. Det er selvfølgelig vanskelig nu, saa langt ute i debatten, at faa nogen opmerksomhet for den slags spørsmål her i salen, skjønt de er likesaa viktige som hele hærordningen. Hele vort lands forsvar kan være likesaa avhengig av dette, som av hvorvidt vi setter 3 eller 4 bataljoner i regimentet. Men slik er det altsaa gaat frem; her foreligger Hortenskomiteens indstilling og uttalelser om den fra 10 forskjellige autoriteter i armeen; men kommanderende admiral og marinens admiralstab har ikke her uttalt sig, og dog har statsraaden sagt at han allerede har tat standpunkt. Jeg vil nævne dette som ganske betegnende for hvordan dette sjøfarende folk behandler sit sjøforsvar ogsaa i denne forbindelse. Jeg skal forøvrig ikke nu gaa nærmere ind paa det; men saa meget vil jeg si, at de meninger som statsraad Lowzow har om befæstningen av Kristianiafjorden, deles ikke av nogen sagkyndig mand inden marinen, og det samme gjælder befæstningerne i Ofotendistriktet. Det er heller ikke saa som statsraaden siger, at Horten kan beskyttes, selv om man faar befæstninger inden Hortensavsnittet; det gaar ikke an, det lar sig ikke gjøre. Det er heller ikke saa, at det er en almindelig mening blandt sagkyndige at Horten ikke kan danne utgangspunkt for vor flaaate under en krig. Marinens mænd mener tvertimot at Horten er et udmerket utgangspunkt sammen med Tønsbergavsnittet. Og med hensyn til befæstelsen av Narvik vil jeg bare si, at jeg tror at dette fort som statsraaden tænker paa, vil han neppe faa nogen sagkyndige folk med sig paa. Det forekommer mig at være temmelig fantastisk. Jeg skjønner jo den gode mening med det; men jeg tror, at det at lægge et fort paa et saadant høit fjeld, som næsten hele aaret ligger under sne og i taake, det gaar ikke an. Det er næsten likesaa fantastisk som statsraadens idé om luftskibene og den skade de skulde gjøre paa vore fæstninger og panserskibe. Statsraaden anfører selvfølgelig general Olssøn som autoritet, - naar han siger at der maa svære kanoner til oppe i Narvik, er det som Vorherre selv har sagt det. Ingen sagkyndig inden marinen mener det, og vi faar da vel faa lov til at være de mest meningsberettigede, naar det gjælder en fiendtlig flaaate, og hvorledes vi skal møte den. Der er ogsaa liten mening i det, naar general Olssøn efter statsradens oplysning regner med i befæstningens kostende den flaaatestyrke som ligger der. Det har jeg dog ikke før hørt, at man ikke alene regner med selve befæstningerne, men at ogsaa den flaaate som skal operere der, skal regnes med i hvad befæstningerne koster; den flaaate er dog mobil og kan anvendes ogsaa andensteds. Jeg har ikke villet undlate at nedlægge denne protest mot de opfatninger som statsraaden her paa et saa tidlig tidspunkt har gjort gjældende i disse viktige befæstningsspørsmål.

O. Sand: Jeg forlangte ordet i anledning av en bemerkning fra dr. Sjursen angaaende brigadestandkvartererne. Han syntes at gaa ut fra at det var meningen at Fredrikshald foreløbig skulde være standkvarter for den foreslaaede 3die brigade. Ja, den tanke var oppe i militærkomiteen fra først av, og komiteens flertal holdt paa det; men der blev fra andet hold, specielt fra mig, fremholdt at Karlstadoverenskomstens art. 6 var til hinder derfor. Denne artikel lyder saa: "Fredriksten skal vedblivende kunne være standkvarter for vedkommende distriktskommando og garnisonssted for underbefalsskolen for de under nævnte distriktskommando sorterende avdelinger, alt i væsentlig samme omfang som før anlægget av de nye befæstninger." Jeg mente, og mener fremdeles, at ordlyden her er i veien for at Fredrikshald kan være standkvarter for nogen anden brigade end den i hvis distrikt stedet ligger. For at komme utenom dette, da det er et vanskelig spørsmal at avgjøre, blev der foretat en redaktionsændring i det avsnit som omhandler dette, saaledes at det kom til at lyde: "Som standkvarter for brigaderne vil efter komiteens mening følgende steder være de hensigtsmæssigste" o.s.v. Dette avsnit blev git saadan form, fordi det ikke skulde betragtes som bestemt avgjort ved dette at det skulde være de nævnte steder, men det skulde være overlatt til administrationen at bestemme det, og da specielt for Fredrikshalds vedkommende. Og det heldige i det er der vel ikke tvil om, netop under hensyntagen til disse bestemmelser i Karlstadoverenskomsten. Jeg vil benytte anledningen nu til at præcisere, at det var forutsætningen, da denne ordlyd blev valgt - der var nemlig som nævnt en anden fra først av - at dette spørsmal skulde være overlatt til administrationen at avgjøre.

Siden jeg har ordet, vil jeg faa lov at gjøre et par bemerkninger til. Med hensyn til denne saakaldte tverdeling, saa har jeg aldrig kunnet tillægge den en saa stor vekt som enkelte andre har gjort; men jeg har allikevel maattet indrømme at den har visse fordele militært set. Jeg kan ikke komme bort fra at saa er tilfældet. Men det som har været egentlig avgjørende for mig til at slutte mig til og fremdeles holde paa militærkomiteens forslag, det er at jeg mener, at Telemarkens distrikt naturlig hører med til Østlandet, militært set, og bør være med der. Det er det som har været og fremdeles er avgjørende for mig, at de andre forslag er avvigende i dette stykke; de trækker Telemarken vestover.

Jeg glemt, men ønsker tilføiet, at naar dr. Sjursen uttalte haab om at Fredrikshald fremdeles maatte vedbli som standkvarter for en brigade, saa er jeg saa fuldstændig enig med ham i det, og jeg vil haabe at saa blir tilfældet. Naar jeg ikke optok speciel dissens, som jeg fra først av tænkte paa, saa var det fordi man blev

enig om, at dette skulde være saadan at forstaa at administrationen har det avgjørende ord, og da med speciel hensyntagen til Karlstadoverenskomsten. Jeg undlot derfor at opta dissens, men som sagt, jeg er enig i at Fredrikshald bør vedbli at være standkvarter som hittil for en brigade. Er der noget sted her i landet som fra de militære autoriteters side bør vises imøtekommenhet, saa tror jeg det er Fredrikshald.

Mjelde: Som jeg sa da jeg forrige gang hadde ordet, vil jeg principalt stemme for den kongelige proposition, fordi den bygger mest paa det bestaaende, og overgangen derved i betraktelig grad lettes, samtidig som det er den billigste ordning. Subsidiært stemmer jeg for hr. Høstmarks forslag. Jeg vil der peke paa et par ting. Efter hr. Høstmarks forslag faar Trøndelagen det samme som militærkomiteen har sat op. De to østlandsbrigader faar 9 bataljoner, som militærkomiteen har foreslaat. Tverdelingen kan gjennomføres efter militærkomiteens indstilling. 3-bataljoners regimenter kan gjennomføres, som militærkomiteen har foreslaat. Forskjellen er blot og bart, om de vestlandske brigader tilsammen skal faa en bataljon mere end militærkomiteen har opsat. Det er det hele. Derved faar Vestlandet ialfald beholde hvad det har. Og da vil jeg spørge: Gjælder ikke disse interesser i de to brigader saa meget, de krav som er stillet derfra, saa meget, og hensynet til det gode samarbeidet, det gode samvirke inden armeen saa meget, som bevilgningen til en bataljon koster? Ja, kanskje der i realiteten ingen forøket bevilgning blir, da militærkomiteen jo ogsaa forutsætter at der inden kort tid skal opsættes flere bataljoner inden vor armé. Kanhænde man allerede straks ved gjennomførelsen av organisationen faar den, selv om militærkomiteens forslag gaar igjennem idag. Den nye vernepligtsgrænse vil muligens medføre det. Jeg tror man skulde betænke sig paa at gaa til det av militærkomiteen foreslaaede skridt. Jeg anser det nærmest for at være en urimelig stædighet fra komiteen, naar den ikke vil gaa med paa et forslag som ikke avviger mere fra deres eget end her er tilfældet, og som vil tilfredsstille saa store interesser som her har været fremholdt gjentagne ganger. Jeg haaber at stortinget ikke gaar længere ned end til kaptein Høstmarks forslag.

Statsraad Lowzow: Jeg skal ikke komme nærmere ind paa spørsmålet om befæstningerne, men kun gi den opplysning i anledning av hvad der er sagt, at naar denne redegjørelse i anledning av befæstningsvæsenet ikke er kommet til militærkomiteen før, saa er det fordi man har ventet paa østenfjeldske komite. Man har ventet hver dag at den skulde bli færdig. Men da det blev indmeldt at den ikke kan bli færdig før vaabenøvelserne, blev den sidste haand lagt paa redegjørelsen, og den blev da snarest sendt. Kommanderende generals uttalelse har ikke endnu kunnet bli sendt. Jeg hører at den er kommet til departementet idag,

og da skal militærkomiteen faa den om faa dage, efterat hærordningsdebatten er sluttet.

Hr. Eidem sa at departementet har tat standpunkt med hensyn til spørsmålet om flaaestationen uten at avvente marinens autoriteters uttalelser. Det er ikke korrekt. Departementet har ikke tat standpunkt med hensyn til befæstningen av flaaestationen. Men det har fremsendt en redegjørelse, som maatte komme til stortinget iaar, uten at vente paa de maritime autoriteters uttalelser, fordi de ikke er kommet endnu, og ikke vil komme saa tidlig at stortinget kan faa dem. Hr. Eidems uttalelser om fantastierier o.s.v. skal jeg ikke gaa nærmere ind paa. Jeg vil kun si, at naar han betegnet luftskibene som fantastiske og likedan befæstningsanlæggene i Ofoten, saa er han en av de faa som staar paa det standpunkt endnu, at de betragter disse ting som fantastiske. - Med hensyn til hovedspørsmålet nævnte hr. Konow, at det vilde være heldig at opsætte jägerkorpset her paa Østlandet av hensyn til den fare som truer fra øst. Det kan gjerne være. Naar den tid kommer at befolkningen vokser, vil det være bra at opsætte flere avdelinger paa Østlandet; men jeg gjentar paany hvad jeg har vist ved tal, at baade efter hr. Høstmarks forslag og efter departementets forslag faar man raskere flere avdelinger til grænsen end efter militærkomiteens. Og efter departementets forslag vil man faa hurtig mobilisert flere avdelinger paa Østlandet ogsaa. Vi faar 4 bataljoner i Kristiania, som kan mobiliseres samme dag ordren kommer. Efter militærkomiteens forslag er det bare 3.

Præsidenten: Den reglementsmæssige tid er forbi; men jeg gaar ut fra at ha forsamlingens samtykke til at la forhandlingerne fortsætte, forat denne sak kan bli bragt tilende ikveld. Der er indtegnet 3 talere.

Mowinckel: Jeg har nogen ord at si om socialisternes stilling til disse forslag. Socialisternes stilling er ganske eiendommelig; de stemmer for militærkomiteens indstilling fra ifjor. Men militærkomiteens indstilling fra ifjor vil si en koncentration mot Sverige. Militærkomiteen gik kanske endnu længer ifjor end iaar; de tok f.eks. Bergenshus's grænse helt ned til Nordfjord, forat endog Nordfjord skal kunne bidra til at styrke Trøndelagens stilling. Saa langt gik militærkomiteen ifjor. Saa langt gaar socialisterne iaar. Disse "fredsvenner av Guds naade" burde vist ikke være de første til at true noget land specielt! Jeg vet ikke om alle socialister er opmerksom paa hvad hr. Egede-Nissens forslag er i realiteten. Militærkomiteens forslag fra ifjor er vistnok det billigste til at begynde med; men det er en organisation som tar ganske specielt sigte paa fiendskap mot Sverige.

Saa har jeg litt at si om tverdelingen. Det later til at der hersker ganske eiendommelige begreper om denne tverdeling og dens fordele. Det er gjentagende fremhævet

fra flere hold, av repræsentanten fra Nordland hr. Bjørnaali f.eks., og av hr. Myrvang - og væsentlig som følge av nogen uttalelser av hr. Aavatsmark er man kommet til sin opfatning - at tverdelingen har den fordel at vi faar to brigadestandkvarterer, hvis hovedopgave det er, saa at si at staa paa vagt mot Sverige, med øinene aapne mot øst. Hvorledes er det med det? Nu er det ene standkvarter i Fredrikshald, det andet er i Kristiania. Med tverdeling efter militærkomiteens forslag blir det ene Kristiania og det andet Hamar. Øinene mot øst skal rettes fra Hamar mot grænsen og fra Kristiania mot grænsen. Er det nu egentlig en vending at flytte Fredrikshalds øine op til Hamar, er det egentlig heldig for vort forsvar at ta den sidste rest som er igjen av vagthold nede paa Fredriksten, og flytte til Hamar? Hvad mobiliseringsforholdene angaar, saa er det sagt gjentagne ganger at hurtigheten blir akkurat den samme. Alle brigader og regimenter mobiliseres, enten det blir tverdeling eller langededeling, paa sine ekserserpladse; hele Hedemarken mobiliseres paa Terningmoen, enten det blir langededeling eller tverdeling; det blir præcis det samme. Forskjellen blir at man flytter Fredrikshalds standkvarter til Hamar. Hr. Sands stilling synes mig virkelig eiendommelig. Han tror at han har reddet Fredrikshald som standkvarter ved nogen høist forbeholdne reservationer, mens militærkomiteen enstemmig paa tryk siger, at den hensigtsmæssigste ordning er at ha standkvartererne i Kristiania og paa Hamar. Forholdet blir det - det vil jeg atter præcisere - at ved hr. Høstmarks forslag faar man praktisk talt de samme styrkeforhold i Trøndelagen og paa Østlandet, men man faar i tillæg til disse styrkeforhold en noget sterkere fordeling paa Vestlandet og Sørlandet. Jeg vil atter igjen spørge de repræsentanter som faar det som de vil ha det for sin egen landsdel, om de kan bære over sit hjerte - jeg bruker med vilje dette uttryk - da at gaa hen og stemme for en fordeling for Vestland og Sørland som vil i høieste grad svække forsvarsanden i disse vigtige distrikter.

Vraa: Repræsentanten fra Bergen hr. Mowinckel gav os et navn: Fredsvenner av Guds naade. Jeg tar imot den betegnelse; den er smigrende. Jeg haaber efter det som denne repræsentant har præstert i denne sak, at han ikke engang vil regne sig blandt fredsvennerne; og en hel del av dem som nu idag har skræmt med Sverige og Europa, specielt med Sverige, de burde ikke engang kalde sig fredsvenner, for ikke at tale om "av Guds naade". Men vor stemmegivning skal ikke repræsentanten hr. Mowinckel undres paa; ti den var klart givet ved den første votering her, da vi stemte for hr. Egede-Nissens hærordning. Den vilde ikke hr. Mowinckel være med paa.

Men hvorfor jeg forlangte ordet, det var paa grund av den baktalelse som vore svenske partifæller har været gjenstand for her i denne sal, specielt av repræsentanten

fra Hedemarken hr. Konow. Naar han utslynger disse insinuationer om at vore partifæller i Sverige i 1905 ikke gjorde sin pligt, saa vil jeg ha sagt, at jeg tror at jeg har bedre rede paa og har staat i bedre rapport med vore partifæller i Sverige end baade hr. Bjørnaali fra Nordland og hr. Konow. Efter det 8 dages ophold jeg hadde derborte i fabrikkdistrikterne, hvor vort parti er bedst repræsenteret, viste det sig ved undersøkelse, at ved Södermanlands regiment hadde soldaterne omringet sine officerer og negtet at gaa mot grænsen. Der blev utsendt fra Sveriges forsvarsdepartement en kundgjørelse til den svenske presse om at man maatte tie stille med dette for "fosterlandets skyld", og pressen var lojal undtagen det socialdemokratiske organ i Eskilstuna, "Folket", men som dog fremstillet historien paa en saadan maate at den ikke var god at forstaa for uindviiede. Og da lød altsaa "fædrelandsforrædere!" til vore partifæller borte i Sverige. Naar storsvenskerne vilde danne norskätareföreningar oover i byerne, saa møtte socialdemokraterne op og forhindret dette, og brukte professor Nansens skrift, som man kjender her, som argument for sig i unionsstriden. Følgen var ogsaa at en hel del fabrikkcentrers bataljoner ikke blev kommandert mot grænsen i 1905. Naar man har saadanne kjendsgjæringer som dette - jeg har undersøkt det fra saa paalidelige kilder at jeg kan indestaa for at det er korrekt - og naar hele det svenske socialdemokrati ved sin presse arbeidet for Norges sak, saa skal man ikke komme her i denne forsamling, efterat de har gjort denne gjærning, og kaste dem i næsen at de ikke gjorde hvad de burde. Ser vi paa det arbeide, som vore partifæller i Sverige, 150 000 mand, og deres presse, gjorde for Norges sak i 1905, da tænker jeg det blir et spørsmaal om hr. Konow og de som stod sammen med ham, og indtok hans standpunkt i 1905, gjorde saa meget for Norge som de svenske socialdemokrater gjorde for os dengang.

Egede-Nissen: I anledning av det som blev uttalt av hr. Konow om de tyske socialdemokraters forhold til flaaespørsmålet, skal jeg faa lov til at gi en opplysning, efter et utdrag av en rapport til sekretæren for den italienske partifraktion, som har faat svar fra alle partisekretærer i alle lande om deres holdning i rustningsspørsmålet. Det heter her, at partisekretæren for den tyske partifraktion, Max G.... svarer at fraktionen atter og atter har tilbakevist de nye militærkrav, og jeg er ikke i tvil om at det forholder sig saaledes at de tyske socialdemokrater har stemt imot alle nyrustninger. Til overflod vil jeg jo ogsaa opplyse om at de tilslut endog stemte imot hele budgettet. Jeg spør saa med hvilken ret man kan anføre saadanne ting som hr. Konow her har sagt. Hvad vore partifællers arbeide i Sverige i 1905 angaar, saa vil jeg faa lov til at henwise til hvad statsminister Løvland uttalte om deres arbeide, under debatten da vi behandlet Karlstadoverenskomsten.

Sluttelig vil jeg likeoverfor hr. Mowinckel faa lov til at si, at han behøver ikke at ha ond samvittighet for vor skyld. Socialdemokraterne her i salen stemmer mot statsraad Lowzows forslag, mot hr. Høstmarks forslag og mot militærkomiteens indstilling, men for militærkomiteens indstilling fra ifjor, som i det hele er kr. 300 000 billigere end det som er foreslaat iaar. Og hvorfor gjør vi det? Jo, fordi den hele organisation og den hele maate at organisere paa gjennom den gamle militærkomiteindstilling er billigere end det som er foreslaat senere, saa jeg tror ikke at hr. Mowinckel behøver at komme med nogen slags kritik i den anledning. Det er fordi vi er oprigtige fredsvenner, at vi har stemt for de forslag som har været fremsat her i tidligere dage, og derfor stemmer vi ogsaa idag for det billigste forslag og for det hensigtsmæssigste forslag. Hvis man av den grund at forsvaret blir ordnet saaledes som militærkomiteen her vil, skulde faa socialister borte i det vestenfjeldske, som jeg hørte at hr. Mowinckel eller en anden av vestlænderne slog paa, da maatte det være let at erobre socialister borte paa Vestlandet. Jeg haaber jo forresten at det blir saa; og vi hilser dem med glæde naar de kommer, de folk som ikke skal ta op tanken og saken paa den maate som venstre gjør, men som vil konsekvent gaa den motsatte vei av den som hr. Mowinckel idag betegner som den rigtige.

Høstmark: Bare et par korte oplysende bemerkninger i anledning av et par spørsmål som underhaanden er blit stillet til mig. Det ene var fra en repræsentant fra det trondhjemske om hvorledes mit forslag er at forstaa med hensyn til Trondhjemske brigade. Trondhjemske brigade berøres igrunnen ikke av mit forslag, for der er ingen uenighet; der er militærkomiteen og kommanderende general og jeg enige, der er ingen dissens. Det andet var med hensyn til tverdelingen. Jeg har allerede et par ganger sagt, at efter mit forslag kan man ogsaa faa tverdeling, og jeg har sogar sagt, at efter mit forslag blir tverdelingen vel saa effektiv som efter militærkomiteens forslag. Hvis det skulde hænde at mit forslag blev vedtat, vilde jeg efterpaa selv stemme for tverdeling. Men hvorfor tverdelingen er holdt utenfor i mit forslag, det var fordi jeg mente, at man burde ikke votere over flere ting paa en gang, men avgjøre én ting av gangen.

Bjørnaali: Hr. Vraa nævnte ogsaa mig da han hadde ordet. Jeg vil derfor gjøre hr. Vraa opmerksom paa at jeg ikke med et eneste ord har talt om de svenske socialisters stilling hverken i 1905 eller nogen anden gang. Men det tror jeg at hr. Vraa vet, at trods de svenske socialisters stilling i 1905 hadde vi besked om at der laa 70-80-90 000 svensker langs den norske grænse. Hvad der skedde dengang, kan vel ske flere ganger. Og fordi om de svenske socialdemokrater arbeider for freden inde i Sverige, saa gaar det vel ikke an for os at lukke øinene til for at det

ikke er dem som endnu er de toneangivende. De har ikke flertallet og magten i Sverige endnu, - det er ikke dem som dirigerer helt ut den svenske politik. At lukke øinene for det, og indrette sig som om de var ledende i Sverige, som om de raader derinde, det vil jeg betegne som strudsepolitik, som vi ikke skal indlate os paa. Om og naar den dag kommer at de faar magten derinde, tror jeg kanskje vi kan være trygge.

Bratlie: Ogsaa jeg har bedt om ordet til en ganske kort orienterende bemerkning. Naar der skal stemmes her, saa er det jo principperne det gjælder. Statsraadens forslag indeholder den karakteristiske forskjel fra hvad militærkomiteen anser for rigtig, at det holder paa 4-bataljons regimenter. Hr. Høstmarks forslag har 3-bataljons regimenter likesom vi; men det har den feil efter vor mening, at det henfører 3 bataljoner fra det østenfjeldske Norge til en vestenfjeldsk brigade. Vi mener at hvis man vil sætte op saa mange bataljoner østpaa som hr. Høstmark foreslaar, saa bør disse bataljoner alle lægges ind under østlandske hærenheter. Hr. Høstmark sløifer desuten 1 bataljon i Kristiansand, saa der blir bare 2. Jeg tror imidlertid at det vil vise sig, naar dette forslag skal gjennomarbeides, at der da blir for mange folk i disse to bataljoner. Man kan ikke uten videre ta det regiment som vi har henlagt til Gimlemoen og tildelt distrikter tilstrækkelige for opsætning av 3 bataljoner, og redusere det saa letvint som hr. Høstmark gjør, idet han bare siger at de samme distrikter uten forandring kun skal opsætte 2 bataljoner istedenfor 3. Der blir nemlig da et overskud av mandskaper i disse bataljoner, som man ikke kan paaregne kommer til nytte i krigstid, og det er ogsaa en feil. Jeg tror i det hele tat ikke forslaget er tilstrækkelig gjennomarbeidet og overveiet. Dertil kommer at hr. Høstmarks forslag er kostbarere end vort, og at militærkomiteen har fundet, at den av den foreslaede ordning budgetmæssig set representerer den yderste grænse hvortil man for tiden forsvarlig kan gaa.

Votering:

Statsraad Lowzows forslag saalydende: "Ved gjennomførelsen av den nye hærordning skal infanteriet i de 5 sydlige brigadedistrikter i det væsentlige inddeles i brigader, regimenter og bataljoner som i den kongelige proposition foreslaat" - blev med 106 mot 16 stemmer ikke bifaldt.

De 16 herrer var:

Mowinckel, Næss, Mjelde, Saakvitne, Skilbred, Sjursen, Aaen, Valeur, Grindland, Th. Stousland, Foss, Bryggessaa, Berge, Gauslaa, Liestøl, Hansson.

Fraværende ved denne og de følgende voteringer:
Schanche.

Præsidenten: Der blir nu at votere over hr. Høstmarks forslag.

Bjørnaali: Jeg vil faa lov til at spørge om der er tat saadant forbehold likeoverfor hr. Høstmarks forslag, at der, ifald det bifaldes, blir anledning til at votere over tverinddeling eller længdeinddeling.

Præsidenten: Spørsmålet tverinddeling kan efter hr. Høstmarks uttalelser komme op senere, saavidt jeg har forstaat hr. Høstmark.

Høstmark: Ja, det var min forutsætning, og jeg har netop tat det forbehold; for jeg agter selv at stemme for tverinddelingen.

Votering:

2. Høstmarks forslag saalydende: "De to østlandske brigader og Trondhjemske brigade opsættes i det væsentlige i overensstemmelse med kommanderende generals forslag.

Kristiansandske og Bergenske brigade inddeles hver i 8 bataljoner, der organiseres i 2 regimenter à 3 bataljoner og 1 regiment à 2 bataljoner" - blev med 100 mot 22 stemmer ikke bifaldt.

De 22 herrer var:

Wolden, Fjermstad, Spangelo, Rogge, Grieg, Mowinckel, Næss, Mjelde, Saakvitne, Sjursen, Aaen, Valeur, Grindland, Th. Stousland, Foss, Bryggesaa, Berge, Gauslaa, Liestøl, Bjørnaali, Hansson og Høstmark.

3. Ved alternativ votering mellom komiteens indstilling under avsnit 9 og 10 og det av Egede-Nissen fremsatte forslag, saalydende: "Infanteriet organiseres overensstemmende med den forsterkede militærkomites indstilling for 1908 med 39 bataljoner + 1 bataljon av Norske jägerkorps" - med forbehold av, dersom komiteens indstilling bifaldtes, senere at votere over Svendsbøes forslag, bifaldtes indstillingen med 111 mot 11 stemmer.

De 11 herrer var:

Lind Johansen, Foshaug, Alfred Eriksen, Buen, Sæbø, Vraa, Saba, Bernhard Hanssen, Egede-Nissen, Nilssen og Chr. Knudsen.

4. Svendsbøes forslag som tillæg til komiteens indstilling, saalydende: "1ste, 2den og 4de brigade organiseres hver med 8 bataljoner. Jägerkorpset indgaar i 1ste brigade" - blev med 98 mot 24 stemmer ikke bifaldt.

Voteringen foregik ved navneoprop efter forlangende av Mjelde.

De 24 herrer var:

Møte for lukkede dører, Stortinget 4. august 1909, ettermiddag

Bernhard Hanssen, Sjursen, Aaen, Valeur, Grindland, Th. Stousland, Foss, Bryggesaa, Berge, P. Aas, Gauslaa, Liestøl, Hansson, Høstmark, Spangelo, Rogge, Grieg, Næss, Gerhardsen, Svendsbøe, Kloster, Wergeland, Mjelde og Saakvitne.

Præsidenten: Præsidenten skal forhøre hos militærkomiteens formand om det kan ansees nødvendig ogsaa at sætte møtet imorgen for lukkede døre.

Bratlie: Jeg tror ikke det vil være hensigtsmæssig. Der er senere ute i indstillingen et avsnit angaaende fæstningsartilleriet, som muligens bør behandles for lukkede døre. Men efter mit skjøn er det ikke hensigtsmæssig at ta det, før man er færdig med debatten om infanteriet, og de øvrige specialvaaben. Jeg tror derfor det er rimelig, at man fortsætter debatten om denne sak imorgen for aapne døre. Men jeg vil henstille til præsidenten, at der nu træffes avgjørelse om hvad der skal offentliggjøres av hvad der er forhandlet igaar og idag.

Præsidenten: Præsidenten har tænkt at foreslaa at voteringen offentliggjøres, debatten derimot ikke.

Bratlie: Deri er jeg for min del enig.

Votering:

Præsidentens forslag om at voteringen skulde offentliggjøres, bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Præsidenten foreslaar dernæst, at den videre behandling av saken utstaar til imorgen formiddag kl. 10.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Møtet hævet kl. 20.40.
